

Auteur(s) : Valla, Lorenzo

Présentation

Titre longLaurentii Vallensis Patritii Romani de falso credita & ementita
Constantini donatione declamatio
Lieu de publications. l.
Dates. d.

Les folios

En passant la souris sur une vignette, le titre de l'image apparaît.

90 Fichier(s)

Les mots clés

[Polémique](#), [Satire](#)

Les relations du document

Collection Déclamations humanistes en langue originale

Ce document est une version de :

[De falso credita & ementita Constantini donatione Declamatio](#)

Citer cette page

Valla, Lorenzo, De falso credita & ementita Constantini donatione declamatio, s. d.

Blandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle)

Consulté le 31/01/2026 sur la plate-forme EMAN :
<https://eman-archives.org/Antibarbari/items/show/7>

Copier

Précisions sur l'exemplaire

LangueLatin

SourceBayerische Staatsbibliothek, Res/4 P.gr. 57 g

Format

- 89 p.
- in-4

Localisation du documentMunich, Bayerische Staatsbibliothek

Informations complémentaires

USTC[629527](#)

ContributeurPerona, Blandine (édition scientifique)

ÉditeurBlandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle)

Droits

- Fiche : Blandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN (Thalim, CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle). Licence Creative Commons Attribution – Partage à l'Identique 3.0 (CC BY-SA 3.0 FR)
- Texte : Domaine public

Source de la numérisation[MDZ Digitale Bibliothek](#)

Éléments d'analyse

DescriptionLorenzo Valla dénonce le caractère mensonger du texte de la Donation de Constantin.

Analyse

- La déclamation de Lorenzo Valla est intégrée à un ensemble de textes qui portent sur la donation, dont la Donation de Constantin elle-même. Elle est notamment précédée d'une lettre de Ulrich von Hutten au pape Léon X. Cette édition s'ouvre sur une page de titre qui ménage un effet de suspens et surprise. Il y est écrit : *De donatione Constantini quid veri habeat, eruditorum quorundam iudicium, ut in versa pagella videbis.*
- La lettre de Ullrich von Hutten au pape Léon X est datée de 1517.

Mots-clés

- Polémique
- Satire

Notice créée par [Blandine Perona](#) Notice créée le 27/01/2023 Dernière modification le 13/03/2024

DE DONATIONE CONSTAN.

tini quid ueri habeat, eruditorum quo-
rundam iudicium, ut in uerſa
pagella uidebis.

Hoc in libello hæc continentur.

Donationis, quæ Constantini dicitur privilegium, Bartholomeo Pincerno de monte arduo ad Iulium. II. Pont. Max. interprete.

Laurentij Vallengis patritij Romani contra ipsum, ut falso creditum & e mentitum privilegium declamatio, cum Vdalrici Hutteni equitis Germani ad Leonem. X. Pont. Max. præfatione.

Nicolaus de Cusa Tit. sancti Petri ad vincula de donatione Constantini.

Antoninus archiepiscopus Florentinus de eadem re.

06/03/33

DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS

Bartholomei Picerni de Monte arduo ad Iulium. II.

Pontificem maximum præfatio edicti siue
donationis diui Constantini quam e
græco in latinum se asse
uerat conuertisse.

Vm inter legendum in hac tua celeberrima
bibliotheca, beatissime pater, occurrisset mihi
libellus quidā græcus, qui donationem Con
stantini continebat, æquum mihi uisum est
illum e græco in latinum conuertere, & eum
tibi sanctissime pater inscribere debere, qui uicarius Chri
sti, & Petri, ac Siluestri successor existis. Quippe cū multi
sint, qui falsam Constantini donationem esse asseruerint, in
ter quos est Laurentius Vallenſis, uir haud sane inerudi
tus, qui librum de falsa donatione Constantini scribere au
sus sit. Cuius opinionibus optime refragatur Reueren.
Cardinalis Alexandrinus Iuris utriusq; consultissimus, & il
lius obiecta diligentissime confutat. Existimabat uir ille
fortasse, ut quod ipse non legerat, non posset apud alios re
periri. Nec mirum, cum tantę mordacitatis extiterit, ut Ari
stotelem philosophorum principem carpere nō dubitaret,
& omnes linguæ latinæ autores ita taxare, ut nemini, per
ceperit. Sed ne longior sim, Constantinū ipsum audiamus.

Edictum Imperiale scriptum & datum sacre & sanctę
catholicę & apostolicę Ro. ecclesię a beato Con
stantino, primo inter Imperatores christiano.

N nomine sanctę & indiuiduę trinitatis patris ui
delicet & filij & spiritus sancti. Imperator Cæsar fla
uius Constantinus in Christo Iesu unico eiusdem
Trinitatis saluatore domino & deo nostro, fidelis, mitis, be
nificus, alemanicus, gothicus, sarmaticus, germanicus, bri

A ij

tannicus, hunnicus, pius, felix, uictor, triumphator semper Augustus. Sanctissimo & beatissimo patri patrum Siluestro episcopo & papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pontificibus successoribus eius in cathedra beati Petri usque ad consummationem sæculi sedentibus. Item omnibus reuerendissimis & religiosis catholicis episcopis huic sacræ & sanctæ Ro. ecclesiæ per hanc nostram Imperialem constitutionem subiectis. Gratia, pax, amor, lætitia, magnanimitas, misericordia ab omnipotente deo, & patre, & Iesu Christo filio eius, & spiritu sancto omnibus nobiscum. Quæ a redemptore & saluatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patri, per sanctos apostolos eius Petrū & Paulum, mediante patre nostro Siluestro summo pontifice & catholico papa admirabiliter circa nos miserationibus illius facta sunt, manifesta narratione per hanc imperialem nostram scripturam, deinceps omnibus studuimus tradere ad cognitionem, omniū qui sunt in orbe terrarū populorum. Māuetissime enim nostræ apparitionis ab intus, & ab ipso corde procedit confessio. Primū quidem nostram fidem præ se fert, quam a prædicto beatissimo patre & intercessore nostro Siluestro catholico hierarcha didicimus ad documentum intelligentiæ omniū nostrum. Deinde & effusam super nos dei misericordiam omnibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus sicut per prædictā nostram Pragmaticam constitutionem uobis declarauimus nos ab Idololæ cultu, quæ muta & surda & manu facta sunt, diabolicisque fictionibus, & ab omni satanæ pompa defiliisse, & ad integram christianorū fidem, quæ lux uera est & uita eterna descendisse, sicut nos ipse excelsus & summus pater noster & magister Siluester admonuit, in deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ uisibiliū omniū & inuisibiliū. Et in Iesum christum filiū eius unigenitū dñm nostrū, per quem omnia facta sunt. Et in spiritum sanctū dominum & uiuificantem omnem creationem precipiens credere. Nos patrem, filium, & spiritū sanctū sic confitemur, tanquā in per

fecta trinitate, & perfectionem diuinitatis esse, & unitatem
potētiae, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, & tres
unū sunt, tres igitur formae, sed una potentia. Perfectus igitur
tur coelestibus uirtutibus & omnibus terrenis materijs mi
sericordi nutu ipsius sapientiae, primo ex limo terrae homi
nem formans scdm imaginem & similitudinem suipsius
in paradiso hunc posuit deliciarū, cui inuidens serpens, an
tiquus inimicus & diabolus amarissimo gustu in experti li
gni exulem fecit laetitiae illius. Illumq; cū expulisset nō ces
sat suipsius mortiferis sagittis multis modis alios sagittare,
ut abstrahens humanum genus a uia ueritatis Idoloz cul
tui, id est creationis, sed non creatoris seruire omnes persua
deat, ut quos possibilis fuit suipsius machinationibus col
ligare, hos aeterno supplicio tradat puniēdos. Sed deus pro
prie formationis miserationem capiens, misit sanctos eius
prophetas, & per hos uitae lucem aduentum uidelicet filij
eius, domini autem nostri, & saluatoris dei Iesu Christiani
nuncians. Nouissime aut misit & unigenitū eius filium, &
uerbum sapientiae, qui a coelis descendit propter nostram
salutem, & genitus est ex spiritu sancto & Maria uirgine.
Verbum caro factū est, & habitauit in nobis, nō deponens
quod fuit, sed incipiens esse quod nō fuit, deus perfectus,
& homo perfectus, tanq; deus miracula perficiēs, & tanq;
homo humanas passiones ferens, sic uerbum hominem, &
deum uerbū intelligimus. Doctrinis nostri patris Siluestri
summi pontificis tanq; deum uerū, & hominem uerū eun
dem esse nequaq; est ambigendum. Eligens igitur duode
cim apostolos, hosq; innumerabiles populos antea super
naturalibus miraculis illustrauit. Consitemur ipsum dñm
nostrum Iesum Christū adimpleuisse leges & prophetas,
passum & crucifixum esse scdm scripturas, tertia die a mor
tuis resurrexisse, assumptum esse in coelos, sedere a dextris
patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius
regni non erit finis. Haec est nostra orthodoxa fides a bea
tissimo patre nostro Siluestro nobis antea lata. Admone

mus igitur omnem populū, & diuerſa gentiū genera hanc fidem detinere, colere, prædicare, & in ſanctæ Trinitatis nomine baptiſmatis gratiam aſſequi, & dominū noſtrū & ſaluatorem Ieſum Chriſtum, qui cum patre & ſpiritu ſancto in infinita ſecula regnat reuerēti corde adorare, quem beatiſſimus pater noſter Silueſter catholicus hierarcha prædicat. Ipſe enim dñs noſter mei peccatoris miſertus, miſit ſanctos apoſtolos eius nos uiſitatuſ, & luce ſplendoris eius nos illuſtrauit, & tenebras attrahens ad ueritatis cognitionem me peruenire dignatus eſt. Quoniā grauis turpitudine lepræ omni mei corporis carni inſiliit, multiſq; conuenientibus medicis cura mihi adhibita eſt, & horum nullius ſtudio ſanitatē aſſequi potui. Ad hæc, acceſſerunt mihi & ſacerdotes Capitoliꝝ oportere dicentes cisternā in Capitolio fieri, & hanc innocentu ſanguine & calido impleri, illicq; lauari, ſic mundationē aſſequi poſſe. Scdm̄ documēta igitur ipſorū cū multi innocentes infantes cōgregati eſſent, & uellent impij & ſacrilegi ſacerdotes ipſos iugilare, & illorū ſanguine cisternā implere, lachrymis matrū illorū noſtra ſerēnitas intendens, ſtatim rem nephandam exhorruit. Illaſq; tūc ego miſeratus, matribus tradi filios iuſſi, uehiculaq; exhibens, & dona cōcedens, gaudētes ad propria remiſi. Hic dies cū præteriſſet, & nocturna quies ſuccederet, & ad ſomnū opportunitas inuitaret, adſunt ſancti apoſtoli Petrus & Paulus mihi dicentes, quoniā ad peccata procedere nō permiſiſti, & innocentis ſanguinis effuſionem es abominatus, a Chriſto domino & deo noſtro miſſi ſumus, dantes tibi conſilium per quod ſanitatem reſumes. Audi igitur noſtrum mandatū, & fac quod te admonemus. Huius urbis episcopus Silueſter tuas perſecutiones fugiens, in cauernis lapidū cū proprijs clericis occultatur in monte Soratte. Hunc ad te ipſum accerſens demonſtrante illo uerā religionis cisternam addiſces, in qua cum tertio immerſus fueris, omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributionem econtra meſſe ſaluatori tuo, ut tuis mandatis omnes

in orbe terrarū ecclesias renoues, & tu in hac parte te ipsum
purga, ut oēm Idolorū infelicitatem relinquens, solū uiuen-
tem & uerum deum, qui solus est uerus deus colas & ado-
res, & illius uoluntatem adimpleas. Expergefactus igitur
scdm quæ ordinata fuerant ab apostolis operatus sum, ac-
cerensq; præcipuū & præclarū patrem Siluestrum catho-
licum papam qui nos illuminauit, omnia ipsi a sanctis apo-
stolis mandata mihi uerba declarauit, quæsiuiq; ab ipso qui
dñi essent Petrus & Paulus qui appellātur. Dixitq; ille. Nō
uere deos hos appellari, apostolos aut saluatoris nostri &
domini Iesu Christi esse asseuerauit. Rursus incepti interro-
gare beatissimū papam, si quæ manifeste horū apostolorū
essent imagines, ut ex pictura igitur possimus cognoscere,
si possibile est, illos esse quos a reuelatione didicimus. Tūc
ille omni reuerentia dignus pater, diuinerū horū apostolo-
rum imagines per propriū diaconū afferri iussit, quas aspi-
ciens & aspectus illorū quos in somnis uideram in imagi-
nibus perdiscens magna uoce coram meis satrapis confes-
sus sum, hos illos esse in somnis mihi uisos. Ad hac bea-
tissimus hic pater noster Siluester urbis Romæ episcopus,
tempus nobis pœnitentię terminauit in uno cilicio, intra no-
strū Lateranense palatiū, ut omnia quæ a nobis impie ope-
rata sunt, & iniuste perpetrata, Ieiunijs, uigilijs, lachrymis,
& orationibus apud dñm deum & saluatorem nostrū pla-
caremus. Deinde clericis imponentibus mihi manus usq;
ad ipsum pontificem perueni. Illic aut renuncians sathanæ
pompas, & opera eius & omnia Idola manufacta, credere
in unū deum patrem omnipotentem factorem cœli & ter-
ræ, uisibilium omniū & inuisibiliū, & in unum dñm Iesum
Christum filiū dei unigenitū dominū nostrum, qui genitus
est ex spiritu sancto, & Maria uirgine spontanea uoluntate
coram omni populo confessus sum. Benedicō aut laua-
cro illic mensurabili demersione salutarem aquam munda-
uit. In sinu aut lauacri positus manū tangentem me a cœlo
proprijs oculis aspexi, sub qua mundus resurgens ab omni

lepræ turpitudine, me ipsum mundatū esse cognoui, abla-
tum aut me a uenerando lauacro albis pallijs induerunt, se-
ptiformeq; spiritus sancti signaculū præbuit beati crismatis
unctione, & signū sanctæ crucis meæ fronti signauit dicēs.
Sigillat te deus fidei eius signaculo. In nomine patris & filij
& spiritus sancti, omnisq; clerus respondit Amen. Et addi-
dit pontifex, Pax tibi. Primo igitur die postq; cœpi ministe-
rium diuini baptismatis, & post medelā mei corporis a le-
pra, cognoui non esse alium deum præter patrem, & filiū,
& spiritum sanctū, quem beatissimus pater Siluester prædi-
cat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, omnes enim
dij gentiū quos superius colui dēmonia opera manuū ho-
minum manifeste demonstrantur. Ad hæc quantam pote-
statem ipse saluator noster proprio apostolo beato Petro
præbuit in cœlo & in terra, manifeste nobis ipse uenerā-
dus pater exposuit, quando illū fidelem inueniens in interroga-
tione dixit. Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ec-
clesiam meā, & portæ inferi nō preualebunt aduersus eam.
Consyderate potentes, & auribus cordis attendite, quid
bonus magister & dñs proprio discipulo adiunxit, dicens.
Et dabo tibi clauēs regni cœlorū, & quodcūq; ligaueris su-
per terram, erit ligatū & in cœlis. Admirabile uerbū & glo-
riolum & super terrā ligare & soluere, & in cœlis ligatum
esse & solutū. Hæc igitur beato Siluestro docente cogno-
scens, & beneficentijs ipsius beati Petri integerrime sanita-
tem sentiens corpori redeuntem, dignū iudicauimus cū oī-
bus nostris satrapis, & uniuerso senatu & optimatibus, &
cuncto Romani imperij subiacenti populo, ut sicut beatus
Petrus uicarius apparet constitutus in terra a filio dei, sic a
nobis & a nostro regno locū tenentes principis apostolorū
suscipiant, datū ipsis potestatis principatū maiorem, quam
nostra in terra serenitas & regnum ab omnibus habere co-
gnoscitur. Elegimus enim ipsum apostolorū principem &
eius successores proprios nobis ipsis ad deū esse patronos,
& sicut nostram in terra imperialem potestatem sic & illius
sacram

sacram & sanctam ecclesiam Ro. decreuimus colere cū reuerentia, & sacratissimā cathedram beati Petri magis q̄ nostrum regnum & terrenam sedem exaltare, tradentes ipsi potestatem, & gloriæ dignitatem, vigorem & efficaciam, & honorificentiam imperialem. Atq; decernentes sancimus principatū habere super quatuor præcipuas sedes, Anthiochie, Alexandriæ, Constantinopoleos, & Hierosolymorū. Item super omnes in uniuerso orbe terrarum dei ecclesias, & pontificem pro temporibus existentē ipsius sacræ & sanctæ Ro. ecclesiæ excellentiorem esse, & principem omnium sacerdotū, qui sunt in uniuerso orbe terrarū, Et omnia quorum curam habere oportet ad diuinū cultū uel robur Christianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iustū enim est caput principatus sanctam habere legem, ubi sanctarū legū legislator saluator noster beatum Petrum mandauit ap̄stolus habere cathedram, ubi crucis lignum, & ipse sustinens beatæ mortis piaculum bibit, Imitator proprii magistri & domini factus. Illic usque ad finem & cōtinue magistrum quærant, ubi sanctū magistri corpus quiescit. Illic gentes p̄ confessione nominis Christi colla inclinent; ubi horū magister beatus Paulus apostolus p̄ Christo collū extendens corona martyrii coronatus est. Illic sup̄ini & humiliati cœlestis regis & dei & saluatoris nostri Iesu Christi officio seruiant, ubi superbe terreni regis potestati seruibant. Quorum gratia scire uolumus omnes in orbe terrarū gentium populos, q̄ nos intra Lateranense nostrū palatiū templum ereximus ipsi saluatori nostro & deo & domino Iesu Christo ab ipsis fundamentis cum baptisterio. Sciatiscq; & duodecim cophinos terræ illic nos proprijs humeris extulisse, æquales numero duodecim apostolis, edificauimusq; ecclesias & beatis Petro & Paulo primis apostolis, quas argento & auro decentes & ornatas constituimus, ubi & sacratissima ipsorum corpora sepelientes magna cum reuerētia thecas ipsis ex electo, cuius nulla elemēti potentia est for-

B

tior, construximus, crucemq; auri purissimi & ex margaritis preciosis factam, per utranque thecam imposuimus, aureis clauis affigentes, quibus ecclesijs pro cōtinuatione luminariorum possessiones & agros contulimus, & nostro imperiali & diuino mandato in oriente & occidēte, septentrionali & meridionali climate, In Iudæa uidelicet, Asia, Thracia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuersis insulis nostram ipsis libertatem concessimus, sic uidelicet, ut per manus beatissimi patris nostri pontificis Syluestri & eius successoris omnia disponantur. Exultet igitur nobiscum omnis populus, omnia in orbe terrarum gentium genera admonemus, ut nobiscū & saluatori nostro Iesu Christo in finitas gratias confiteatur, quoniam ipse deus in cœlo superius, & in terra inferius, per sanctos apostolos cum nos uisitallet, sanctum mysterium baptismatis & corporis sanitatem nos dignos fecit suscipere. Pro quibus etiā præbemus ipsis sanctis Apostolis, & dominis meis beatissimis Petro & Paulo, & per hos beatos Syluestro nostro patri & summo pontifici, & catholico urbis Romæ Papæ, & omnibus pontificibus successoribus eius usque ad consumationem mundi in cathedra beati Petri sedentibus, & in præsentiarū tradimus, primum quidem Lateranense nostri regni palatium, quod omnibus in orbe terrarum palatijs præfertur, & eminet. Deinceps diadema, id est, coronam capitis nostri. Similiter autem & phrygium, id est, mitram, necnō superhumerales uidelicet lorum, quod imperiale collum circūdare cōsueuit. Item purpuream chlamydem & coccineam tunicam, & imperialia omnia indumenta, & imperialiū præfidentū equitū dignitatē, conferētes ei imperialia sceptrā, simulq; cuncta signa atque bānā, & diuersa ornamenta imperialia, & omnem in processionibus imperialis culminis gloriam & potestatem. Reuerendissimis autem uiris clericis secundum diuersos ordines huic sacre & sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus, illam circūpectionem

& proprietatem potentiae & praeexcellantiae habere sancti-
mus, cuius amplissimus senatus noster uidetur gloria adorna-
ri, id est patricios & consules ipsos effici, necnon & cae-
teris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decora-
ri, & sicut imperialem exercitum, sic & clero sanctae Romanae
ecclesiae adornari decreuimus. Et quemadmodum imperia-
lis potentia diuersis officijs cubiculariorum, hostiariorum
& excubitorum decoratur, ita & sanctam Romanam eccle-
siam decorari uolumus, & ut amplissime pontificale decus
praeferat decernimus, & ut clerici eiusdem sanctae Ro. ec-
clesiae inappulis & lintheaminibus, id est, candidissimo co-
lore decoratos equos equitent. & sicut noster senatus cal-
ciamentis utitur cum ulonibus, id est candidissimo linthea-
mine illustratur, & ita coelestia sicut terrena, ad laudem dei
decorantur. Prae omnibus autem licentiam tribuimus ipsi
sanctissimo patri nostro Syluestro, urbis Romae Episcopo
papa, & omnibus post ipsum in eius successionem uentu-
ris per superuenientia secula beatissimis pontificibus, pro
honore & gloria domini nostri Iesu Christi in magna hac
catholica potestate, si aliquem circumspecti nostri senatus
uoluerit inter religiosos clericos connumerare, nullum eo-
rum, qui ad hoc uocantur, propter superbiam ordinem hunc
excusare. Sancimus etiam hoc omni reuerentia dignum, pa-
trem Syluestrum summum pontificem, & omnes ponti-
fices successores eius, diademate, uidelicet corona quam ex
capite nostro ipsi prebemus, ex auro purissimo & lapidibus
preciosis & margaritis constructam, uti debere, & in capi-
te gestare ad gloriam dei pro beati Petri reuerentia. Quo-
niam autem ipse beatissimus papa in corona clericatus, in
consuetudine capitis, quam pro reuerentia beati Petri habet, non ue-
recundatus est ex auro uti corona, nos phrygium in hoc
candidissimo colore splendidam domini resurrectionem si-
gnantes, sacratissimo eius vertici proprijs manibus impos-

20 VLRICHI HVT

TENI IN LIBELLVM LAVRENTII

contra effictam & eumentitam Constantini do
nationem, Ad Leonem. X. Pontificem
Maximum, Præfatio.

Andem eorum, qui à diuulgando Laurentij
Vallæ in Constantini donationem libello de
terrebant opinionem, tua peruicit splēdida &
consolationis plena promissio, pontificatus
tui initio, iubēte te, expressa, pater beatissime.
Postq; tu semel enim, conticescente iam belli
ca Iulij secundi tuba, ueluti pacis percusso cymbalo, orbem
Christianum ad spem libertatis erexisti, omnia omnes quæ
licere sciunt, usurpanda sibi putant. Ego uero etsi ante per
suasus eram, si te contingeret summæ rerum præesse, quan
doquidem sic coluisti optima semper studia, ut tuus in ijs
profectus, cum eruditissimorum hoc tempore uirorum do
ctrina æquari facile mereatur, non passurum, ut ex ueterū
monumentis quicq; te pontifice depereat, tamen ubi illam
legi, publice in Italia propositam inscriptionem, LEONI
DECIMO PONTIFICI MAXIMO RESTAV
RATORI PACIS, exilui repente quodam concita
tus mirifice inopinato gaudio, mihiq; redditus, ex diutur
na prius animi commotione, quod uiderem indigna mul
ta sub tyrannis pontificibus perpeti nationem hanc. Itaque
huic gratulor ætati, quæ te auspiciatissimo pacis suborto sy
dere, ex diuturna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis
lucem respicit. Te uere pontificem autem, qui pacem ad
fers, quam qui non habuerunt antecessores tui, pontifices
non fuerunt. Neque enim sequebantur Christum, qui pa
cem suis dedit, eandemq; hæreditariam reliquit, Pacem ina

quiens meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Igitur & uicarij eius non fuerunt, cuius uicem non tenuerunt. Dei enim regnare, est pacem tenere, immo alienissimi fuerunt à Christo, cuius adspersati studia, diuersum uitæ genus secuti sunt. Illius pax est enim, hi bella sequebantur. Ille seruare docendo homines studuit, hi perdere armis satagebant. Ille suum coeleste regnum esse ostēdit, hi primo loco mundi imperia quæsiuerunt. Ergo nec beati fuerunt, quia pacifici non fuerunt. Nec filij dei fuerunt, quia beati, Christus inquit, pacifici, quoniam uocabuntur filij dei. En per te restauratam pacem igitur, quæ istorum peruersitate collapsa ferebatur. Atque hanc literati imprimis homines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde ij quoque, à quibus iniuste ablata per fraudē multa fuerant, cupidissime complexi sunt. Venit enim cum pace una, restituente te, iustitia, quoniam iuxta prophetæ uerbum, hoc potissimum tempore iustitia & pax osculatæ sunt. Venit & fides, & illa uenit tēporis filia Veritas, Ac regiæ abunde uirtutes, clementia & māsuetudo. Vides quot simul bonorum author fueris Leo decime? Tu pacem adferens, pacis simul, hoc est optimarū artium inuexisti studia. Et iustitiam reddidisti, quia in pace leges sunt, ex legibus uero iustitia est. Et libertatem reduxisti, quā comitata ueritas, magno & ipsa temporū tuorum hominibus emolumēto fuit. Pax etenim esse in tyrānide nulla potest, quia fides nō est. Nec iustitia esse potest, quia suum cuiq; non est. & quia leges opprimunt tyranni, nec uerum dicere licet, quia libertas non est. At nunc uere liberi sumus, quia pacem habemus, quā habentes, pacis quoq; adhibebimus studia. Qd̄ sub Iulio igitur bellorum authore non licuit, ut esset hæc tranquillitas, id sub te pacis restauratore usurpabimus, ut in literis conuiuescamus. Proinde in lucem prodeat, si quid diu latuit, & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto quidq; uerius, quantoq; sincere magis scriptum est. Quæ

lis hic est liber, quem alij idcirco non tulerunt pontifices, quia uerum audire noluerunt, tu idcirco amabis, quia ueritatis iam ante poculum nobis propinasti. Nam ad te meliore conscientia pontificem quid pertinet, quod contra Ecclesiastici status dignitate scriptus ab illis ferebatur? Aut quid in Pontifices maledicum esse dicebant? Profecto enim neque fuerunt pontifices illi, qui finxerunt Constantini donationem, quia pastores non fuerunt. Neque ecclesia fuit que eum accepit, quia Christifidelium conuentus non fuit. Si fuissent pastores enim, pauissent oues Christi, non deuorando inuasissent. Etsi ecclesia fuisset, utique uocasset ad uitam & libertatem gentes, non sub iugum traxisset Imperia & nationes. Sic illa enim loquitur, Venite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis adimplemini. Certe implet quos accepit haec, ille malignantium conuentus inanibat & exhauriebat. Tu pastores esse bonos uicarios suos iussit Christus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit enim, Petre amas me, pasce oues meas. Pasce dixit oues meas, non deuora plebem meam, sicut escam panis. Et in apostolatum uocans, faciam uos, inquit, piscatorez hominum, hoc est, faciam ut predicando, & bona exempla edendo, alliciatis ad ueritatem errantes a fide. Quod quia tu sequeris, ad officium rediisse hunc ordinem, te id efficiente, te pace, te libertate, te iustitiam, & ueritatem reuocante gaudemus & exultamus. Quae laetior namque audiri uox potuit? Quod suauius uerbum? Itaque paruo negotio, puta uno proposito uerbulo, magnam sustulisti e medio hominum uestrorum indignationem uehementem composuisti animorum motus, exitia interuertisti, tumultus compescuisti. Quod futurum igitur fuit, si in malum aliquem pontificem incidissent haec hominum cogitationes, ut ui & uiolentia eriperemus ab iniustis possessoribus multa, hoc per te factum est, ut citra turbam quiete consequamur omnia. Vides quale tuum factum interpretor uere pontifex Leo? Quod armis persequendum erat, id be-

neſicientiæ acceptum tuæ referre licet. Quapropter deſi-
nant quidā metuere ne tu ægre ſeras, ſi edatur hic denuo li-
ber, quod illi ante præpoſteri pōtiſices, ne haberetur in ma-
nibus, uetuerunt. Nihil eſt tibi enim commune cum illis,
quia nihil fuit iſtis cum Chriſto. Nam illi ſub fraudis fūco
ſecularia ad ſe imperia traxerūt, tu in ſyncero ueritatis ſplē-
dore cœleſtem dominationem, id eſt pacis regnum aperui-
ſti. Per te illa igitur Chriſtiana reuiuſcit ueritas, quæ cum
oppreſſa diu fuerit, nunc ſe colligit, & captiua iam pridē ab
illo reducta obſcuriatis carcere lucem reuidere meretur.
Qua fiducia elatus, audet ab inferis exurgens Valla, in ho-
minum aures atq; oculos recipere ſeſe, ob id magis etiā qđ
fuit tuis olim maioribus charus, à quibus ut hāc ueluti hæ-
reditariam accepisti uirtutē, ita in alijs minime degeneras
Nam ſicut eruditōe illum magiſtrū tuum Politianum re-
fers, ita moribus ab atauo Coſmo alienus minime uideris.
cuius quēadmodū prima laus fuit, qđ in ſua ciuitate unus
oīa potuit, non oīa uoluit, ita tuū quoq; encomion eſto, qđ
cū regnare ut Imperator poſſes, cuſtodire ut paſtor mauis.
Sed in Coſmo fuit hoc imprimis admirādū, qđ ineruditus
ipſe coluit eruitos, undiq; ad ſeſe accerſens, & ope atq; opi-
bus tuans, Laurentius uero pater & coluit doctos, & fu-
it ipſe doctrīna inter primos ſue ætatis commemorandus.
Felicem hanc igitur domum, quæ iuuandis inſtituta eſt li-
teris. Cui alteri enim debentur ſeculi huius dotes? Cuius
alterius beneficio reuocatae ab interitu græcæ pariter ac lati-
næ ſunt literæ? Vt ſoli ſint in Italia Florentini, quos tanto
accepto cōmodo, tyrannorū pœnitere non debeat. Scilicet
charus fuit maioribus tuis Valla, cum uiueret, tibi ob illo-
rum reuerētiā, ne mortuus quidē negligendus eſt. Vbi
ſunt illi itaq; metuenđū qui putabant, ut ferres tu operis
huius diuulgationem? Quasi uero unq; ab animo tuo re-
cepta ſit fraus eorum, qui ſcelerata mentiti ſint de Cōſtan-
tino, aut non iſ ſit libellus hic, qui legi ab oībus nō poſſit

h

tantū, sed necessario debeat etiam, cū permagnus sit ex eo
 fructus, dum ueritas pernosciunt. At maledicus est, immo
 uero idcirco bonus, quia in malos acerbus est. At in ponti-
 fices impius est, imò in tyrānos eius. Nam si præmia debē-
 tur apud Græciæ ciuitates tyrannicidis, quid ijs dabimus,
 qui tyrannidem quoq; ipsam impugnant? Aut si pietas est
 amare patriā, quō impie agit qui hostem illius odit? An nō
 fuerunt Christianorum hostes illi pontifices, qui omnium
 ad se opes traxerūt, oībus liberis seruitutem moliti sunt?
 Qui imperio reges, pecunia ciues dispoliabant? Qui pallia-
 tos nobis ab urbe tanto patrimoniorū nostrorū dispendio
 ep̄os mittebant? Aut uicarij fuerūt Christi, qui illius uicē
 nō gesserūt, quo de scriptū est, In pace factus est locus eius?
 Vel si tyranni sunt qui in liberos imperium sibi defumūt
 quis hoc magis facit, q̄ is, q̄ libertatis cōseruatorē, hoc est
 Romanorū principem in seruitutem adserit? Ergo nō ma-
 ledicit pontificibus Valla, sed in tyrānos uera dicit, ob id q̄
 tibi ualde placere putari debet, tibi inquā hoc genere, his
 maioribus ædīto, hac eruditione, hoc etiā nomine prædīto.
 Nō debet ex Medicibus uni cōuenire mendaciū. Et in tan-
 tam doctrinā peruersitas nō admittitur. Nec fraudis humi-
 litatem ad sese accipit Leonina magnitudo, quæ hanc uer-
 sat in ore Græci poetæ sententiam, *ἡ δὲ δόξα ἐν λαοῖς ὡς ἐν ὕδατι*
ὡς ἐν ὕδατι. Præterea hoc in libello, si usquam, ostendit
 Laurentius, qui uir, quanto præditus animo fuerit, qui ma-
 ximo etiā proposito, ut illa tempestate, periculo, ueritatem
 deferere noluit, quanto rectius & Christiane magis, q̄ ille
 nuper asinus, qui lul. secundo pulchræ illius donationis
 priuilegiū, quod ē Græco translulisse dicit se, cū nos græce
 scriptū esse ignoraremus, nō citra doctissimi uiri, & se per
 oīa melioris contumeliā dedidit. Adsentebatur illē em̄
 ut unī placeret, hic uerū dixit ut multis prouderet. Quid ad
 Christiani hominis & boni uiri perfectionē deest? Quā-
 re nō nouerunt igitur, qui metuunt ingrātū hūc fore tibi

Vallæ laborē. Si nossent enim, nō ex prædonū pōtificū mō-
ribus tuam æstimarent uitā. A quibus ego multum dissen-
tio, & cum tuā prædicari famam audio, & hāc opimæ opi-
nionis plenā promissionē ubi cōsydero. Restauras tu enim
pacem. At pax esse inter raptōres, & eos à quibus rapitur,
nisi suū reddatur, nulla potest. Neq; tu, nisi rem ipsam præ-
stare uelles, inania nobis pponeres uerba. Itaq; sic opinor
ualde succensuisses tu mihi, si non tam cōtra animi senten-
tiam mei, quā etiam cōtra cōmunem omniū sensum (quis
est em̄ qui ita sentiat) probassem apud te piaculare figmen-
tum, quod de Constantino mentiti sūnt illi pseudoponti-
fices, qui occidentis imperiū cum urbe Roma gentium do-
mina, concessum ab hoc sibi contenderunt. Quorū in hoc
potissimū audaciā miror, quod ueriti nō sunt id affirma-
re, quod crediturū neminē scirent. Sed Germanis persuas-
suros se putabant, utpote quos cerebrum non habere fama
est, atque igitur ingenio uli nō sunt. Quippe si fuisset cum
alijs sibi gentibus negocium, utiq; non sic frigida esset hæc
effictio, & cautius moliti hoc cōmentum essent, nisi reperi-
tur qui ostendat ex Imperatoribus ulli, antequā ad Ger-
manos perueniret imperij nomen, intentatam fuisse hanc
fraudem. Nimum me ergo, nimum proh Chrīste poenitet
ibi maiorū nostrorū, qui sic obtusi fuerunt, ut eos falleret
captio, pueris etiam cognitu facilis. Sed eo maiori fraus il-
lorum odio digna est, quo deterius simplicitate abusi sunt
nostra. Tuam uero beatissime Leo, quis satis admirari po-
test felicitatem, in quo istā uerti contigit in melius pontifi-
cum mutationem? Habebit enim meliores ab hoc tempo-
re Pontifices ecclesia, nisi non ex animo fiat ista promissio,
sed ex animo fit. Atque igitur quædam est hæc iniuria
tua ab ijs, qui uel dubitant, contra impudentissime effi-
ctam Constantini donationem scribentes an laturus sis.
In illos uere detestandi sceleris commentores pontifices,
omnia acerbissima dicta, oiaq; ferocissima facta cōueniunt.

Quid nī? In depeculatores, in fures, in tyrannos, in latrones. Quis uiolentior enim latro est, q̄ qui ita rapit, ut rapiendi modū nullum statuatur? Hi fuerūt qui in minimo arrepta occasione, ad immensum progressi sunt diripiēdi licentia. Qui gratias uenū exposuerunt, qui cōdonationes, qui dispensationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt tanto iam tempore. Qui in peccatorū remissione precium statuerunt, & in poenis inferorum inuenerūt sibi lucrum. Qui sacerdotia hic, eleemosynam parentū nostrorum passi sunt ab se mercari. Qui Germanis persuaferunt episcopos non esse, qui ab se pallia non emerint, multis aureorū milibus. Qui cōtenti nō sunt exigere extra ordinē quotannis semel, sed mittebant quoties in mentē uenisset, q̄ colligerēt alijs alij de causis, nonnulli quasi bellum apparatus cōtra Turcas, Alij ut templū, quod perfici nō curant, Romæ diuo Petro extruant. Qui cū hæc omnia facerent, tamen salutaris se uulgo beatissimos & sanctissimos uolebāt, nec aliud quid in suos mores dici patiebantur, nedū fieri. Si quis uero libertatis meminisset, aut si quis rapiētibus impedimentum, aut moram si quis omnino obieciisset, in eius fauiebāt animā, perdescentes actutū. His talibus iam insatiandis latronibus, tam immitibus tyrānis, nōne inimicū tibi ualde putas, si quis te inserat Leo maxime? Aut non optime de statu pontificio meritis uidetur, qui te magna uoce, quia nīhil cum illis cōmune habeas prædicet, illis contra oīa quæ ad successionem Petri attinent, detrahat? Vel non benedices illi pacis restaurator, qui his maledixerit bellorū & seditionum autoribus? Quinimō te noui maledices his ipse, ut in quemlibet eorū conueniat propheticum hoc, Dilexit maledictionem, & uenit ei, noluit benedictionē, & elongabitur ab eo. Sic maledicendo perdebāt illi enim animas hominum, quasi non esset deo chara hæc possessio. Ergo non fuerunt pastores, quia non custodiebant animas, sed perdebant, & circūeuntibus dominicū gregem lupis obijciēbāt

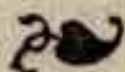
Christi oues. Non pastores fuerunt illi inquam, sed lupi. Non custodes, sed proditores & fures. Quamobrem iure optimo maledicere illis licet, quia deo curæ non sunt, quibus pax dei curæ non fuit. Tandem igitur pōtifex in ecclesia non fuit, q̄ diu pax nō fuit. Quinetiam nec dicere bene, nec facere licebat, q̄ diu quidem illi grassabantur per ouile dei uoraces lupi, illæ deuastabant uineam domini singulares feræ, illi dominabantur orbī Christiano incōparabiles tyranni. Quibus de Hieremias dicit, Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meā. Nam si tanto quisq; peior tyrannus est, quanto ex ciuium corporibus plura, ut tutus ipse grassetur, necauerit, quid de illis dicendum est, qui ut opes haberent, animarū passim eadē instituebant? Qui ob adsertam ueritatem, non corpora hominum trucidare contenti erant, sed illam perimebant etiā amicam dei animam, sponsam dei, illud nobile inferorum spoliū, illam tāti laboris mercedē, illud sanguine Christi quæsitum præmiū pessundabant, occidebant, deuorabant. Quibus nos uicissim nō inuidebamus, quia potentes erāt, sed oderamus, quia nocentes. Tui uero amorē profundissimè insitum iam Christianorū animis, quæ satis erit alacritas beatissime Leo, ut ostendamus. Tu ille orbis amor, illud humani generis deliciū, restaurator pacis, bellorum extinctor, autor securitatis, turbarū sedator, pater studiorū, fomes literarū, optimarū artium, felicitis ingeniorū cultus reparator. Quo de scriptum est per prophetam, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Quanto solidiorē hæc laudem complectuntur, quā illa nuper de suis bellis suis triumphis decantata lūlio. Sunt enim laudabilia pontificis opera. Illa ferocissima erant tyranni facta, Scilicet pōtifex nemo fuit, qui secularia ad se regna quomodocunq; etiā pertraxit, nec uicarius Christi aut Petri successor fuit, quisquis piacularem Constantini donationem, quæ nec facta unq; est, nec fieri potuit, adseruit. Cuius ego improba-

tionem, tantum abest ut impiam putem, ut uehementer
pontificiæ dignitati detrahere eos existimem, qui hæc pro-
bent. tibi uero gratissimum facere me confidam, qui reie-
ctum nuper & damnatum hac de re Vallæ libellum, ueluti
ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin
etiam ipsum tibi illum dedico, ut testatum sit, quàm te pon-
tifice renata libertate, uerū dicere licuerit omnibus, uerūq;
scribere. Quod etsi non dubitem, quin ualde tibi placeat,
tamen ubi hoc publico aliquo testimonio adprobatū
abs te intellexero, dabo operam ut sæpe aliquid
tale inueniam. Interea Christus Opt. Max.
sic bonum te, sic uerū pontificem no-
bis diu incolumem seruet. Ex ar-
ce Steckelberg, Calen. Dec-
cemb. Anno post mil-
lesimū & quin-
gentesimū,
decimo
septi-
mo.

F I N I S.

R. P. D. HIERONYMVS PAV. CAT.

thalanus Canonicus Barcinonensis, iuris utrū
usque doctor, ac Cubicularius Alexandri
VI. Pontificis Max. uir fide digniss. in
libello quem uocant Practicam
Cancellariæ Apostoli
cæ, sic scribit.

Quod donatio Constantini etiam de facto non fuerit;
lege Laurentium Vallam, & Papam Pium in dialo
go. nec de tali donatione quicquam legi apud proba
tum historicum, præsertim eos qui scripserint illa ætate, uel
illi proxima. nam nec Eusebius, qui fuit diligentissimus
scrutator & narrator rerum Christianarum meminît, quod
tamen nullo modo uidebatur obmittendum. nec Hierony
mus, Augustinus, Ambrosius, Basilîus, Ioannes Chryso
stomus, nec Ammianus, nec historia tripertita, nec ipse
met Damasus Papa in sua Chronica, nec Beda, nec Orosi
us meminerunt. Et constat per plures quàm CCC. annos
posse Constantinū, Imperatores tenuisse gubernacula ur
bis & Italiæ per duces, præsides, & exarchos, & urbis Ro
mæ, usque ad tempora Innocentiū. II. ut patet aperte in
Chronicis & historiis, & de Iustiniano patet. l. 1. & 2. de
offi. præf. prætor. africæ. & in præmio Instit. & in episto
la, inter claras. ibi, nostrum firmat imperium. & in. l. fin. C.
de uet. iur. enucl. & in. l. bene à Zenone. & in aut. ut etiam
Romana ecclesia. ibi, ad ecclesias nostras, & usque ad Ocea
ni recessus, & in aut. ut proprio nomine Imperato. Et in ui
ta Phocæ Imperatoris legitur impetrasse Pantheon Boni
facium Papam ab eo. Vnde ergo habuerit terras Ecclesia,

Pa. Pius dia
logū scripsit
cōtra dona
tionē Cōstā
tini.

Argumen
tum forte.

Car. M. & Pi-
pinus, spolia-
tis ueris Im-
peratoribus
ecclesiam Ro.
ditarunt.

Dialogus P^{ri}
contra d. C.
B. Platyna.

Renus ep^{us}.

uide gesta Caroli magni, & Pipini, & Pium in dicto dialo-
go, & collecta nouissime per dominum Bartholomeum de
Platyna bibliothecarium, qui omnia instrumenta per-
tinentia ad statum ecclesie in temporalibus, præ-
sertim circa acquisitionem terrarum, & alio-
rum iurium & censuum, collegit in
ualde magno uolumine, ad cuius
ius collectionem etiã ope-
ram nostram præbui-
mus in reuiden-
do. Et de dicta donatione & curatio-
ne lepræ Constantini, lege quæ
late scribit Renus episcopus
pus Paduanus in hi-
storia sua de ui-
tis Pontifi-
cum.

F I N I S.

Hæc libuit præmittere, quo lector ceu argumento instrue-
ctus, ad legendum Laurentium paratior ueniat.

LAURENTII VALLENSIS PATRI-

tij Romani de falso credito & euentu Con-
stantini donatione declamatio.

P Lures a me libri compluresq; emissi sunt in
omni fere doctrinarum genere. In quibus qd
a nonnullis magnisq; & longo iam æuo pro-
batis autoribus dissentio, cū sint qui indigne
ferant, meq; ut temerarium sacrilegūq; crimi-
nentur. Quid tandem nunc facturi quidam putandi sunt?
quantopere in me debacchaturi? & si facultas datur quam-
auide me ad supplicium festinanterq; rapturi? qui non tantū
aduersus mortuos scribo, sed aduersus etiam uiuos. nec in
unum alterumue, sed in plurimos. nec contra priuatos mo-
do, uerum etiam cōtra magistratus. At quos magistratus?
nempe summū Pontificem, qui non temporali solū arma-
tus est gladio, regum ac principum more, sed ecclesiastico
quoq; ut ab eo neq; subter ipsum, ut sic loquar, clipeum ali-
cuius principum protegere te possis, quo minus excōmu-
nicatione, anathemate, execratione feriare. Quod si pruden-
ter ut dixit, sic fecisse existimatus est, qui inquit. Nolo scri-
bere in eos, qui possunt proscribere, quāto mihi magis idē
faciendum esse uidetur in eum qui ne proscriptioni quidē
reliquerit locū, quiq; inuisibilibus me potestatis sue iaculis
persequatur, ut iure possim dicere quo ibo a spiritu tuo, &
quo a tua fugiā facie? Nisi forte putemus, patientius hæc
esse laturum summū sacerdotem, q̄ cæteri facerent. Nihil
minus siquidem Paulo quod bona se conscientia conuersa-
tum esse diceret, Ananias princeps sacerdotum coram tri-
buno qui iudex sedebat iussit obuerberari, & Phallur eadē
preditus dignitate Hieremiam ob loquendi libertatem cō-
iecit in carcerem. Sed illum tribunus ac præses, hunc rex
aduersus iniuriam pontificis tutari & potuit & uoluit. Me
uero quis tribunus, quis præses, quis rex e manibus sum-

C

*Summus
pontifex*

*Quis ligare
posset papa*

*Palam qm
coram di*

*Marcellus
Celestinus*

mi sacerdotis, si me rapuerit ille, etiam ut uelit, eripere poterit. Verum non est causa cur me duplex hic periculi terror conturbet, arceatque a proposito. Nam neque contra ius phasque summo pont. licet aut ligare quippiam aut soluere & in defendenda ueritate atque iustitia profundero animam summæ uirtutis, summæ laudis, summi præmij est. An uero multi ob terrestrem patriam defendendam mortis adire discrimen, ego ob cœlestem patriam assequendam (assequuntur autem eam qui deo placent, non qui hominibus) mortis discrimine deterrebor? Facessant igitur trepidatio, procul abeant metus, timores excidant. Forti animo magna fiducia, bona spe, defendenda est causa ueritatis, causa iustitiæ, causa dei. Neque enim is uerus habendus est orator, qui bene scit dicere, nisi & dicere audeat. Audeamus igitur accusare, quicumque digna committit accusatione. Et qui in omnes peccat, unius pro omnium uoce carpatur. At non debeo palam obiurgare fratrem, sed inter me & ipsum. Immo publice peccans, & qui priuatum consilium non admitteret, publice arguendus est, ut ceteri timorem habeant. Annon Paulus, cuius uerbis modo sum usus, in os Petrum coram ecclesia reprehendit, quia reprehensibilis erat? & hoc ad nostram doctrinam scriptum reliquit. At non sum Paulus, qui Petrum possum reprehendere. Immo Paulus sum qui Paulum imitator, quemadmodum, quod multo plus est, unus cum deo spiritus efficior, cum studiose mandatis illius obtempero. Neque aliquem sua dignitas ab increpationibus, tutum reddit, quæ Petrum non reddidit, multosque alios eodem preditos gradu ut Marcellum, quod dominus libasset, ut Celestinum, quod cum Nestorio hæretico sentiret. Ut quosdam etiam nostra memoria, quos ab inferioribus. (Quis enim non est inferior papa?) rephensos scimus, ut taceam cōdemnatos. Neque uero id ago, ut quenquam cupiam insectari, & in eum quasi Philippicas scribere. Hoc enim a me facinus procul absit, sed ut errorem a mentibus hominum conuellam, ut eos a uicijs scele

nibusq; uel admonendo uel increpando sum moueam. Nō
 ausim dicere, ut alij per me edocti, luxuriantem nimis fa-
 mentis papalem sedem, quæ Christi uinea est, ferro coerce-
 ant, & plenas uuas, non graciles labruscas ferre compellāt.
 Quod cum facio. Num quis erit qui aut mihi os, aut sibi
 aures uelit occludere, ne dicam suppliciū mortemq; propo-
 nere? Hunc ego si hoc faciat, etiam si papa sit, quid dicam
 esse? Bonum ne pastorem? an aspīdem surdam, quæ nolit
 exaudire uocē incantantis, uelit eiusdem membra morsu
 pstringere uenenoq;. Scio iam dudū expectare aures hoīm
 quod nam pōtificibus Romanis crimen impingam, profe-
 cto ingens, siue supinæ ignorantie, siue immanis auaritiæ,
 quæ est Idololæ seruitus, siue imperādī uanitatis, cuius cru-
 delitas semper est comes. Nā aliquot iam sæculis aut uero
 intellexerunt donationem Constantini cōmentitiā fictāq;
 esse, aut ipsi finxerunt, siue posteriores in maiorum suorū
 dolis uestigia imprimentes, pro uera, quā falsam cognosce-
 rent, defenderunt. Dedecorantes pontificatus maiestatem,
 dedecorātes ueterum pontificū memoriam, dedecorantes
 religionē christianā & omnia credibus minis flagitijsq; mi-
 scentes. Suā esse aiunt urbem Romā, suū regnum Siciliæ,
 Neapolitanūq;. Suā uniuersam Italiam, Gallias, Hispanias,
 Germanias, Britānos, suū deniq; occidentē. Hæc enim cun-
 cta in ipsa donationis pagina cōtineri. Ergo hæc omnia tua
 sunt summe pontifex? omnia tibi in animo est recupera-
 re, omnes reges ac principes occidentis spoliare urbibus,
 aut cogere ut annua tibi tributa pensitent, sententia est? At
 ego cōtra existimo, iustius licere principibus spoliare te im-
 perio omni quod obtines. Nam, ut ostendam, donatio illa
 unde natū esse suū ius summi pont. uolūt. Siluestro pariter
 & Constantino fuit incognita. Verū anteq; ad cōfutandā do-
 nationis paginā uenio, qd' unū istorū patrociniū est, nō mo-
 do falsum, uerū etiam stolidū, ordo postulat, ut altius repetā.
 Et primū dicā, nō tales fuisse Cōstantinū Siluestrūq;, illum

C ii

*et ne regno sibi
papa redderetur*

Proposito

quidem qui donare uellet, qui iuri donare posset, Qui, ut in manum alteri ea traderet, in sua haberet potestate. Hunc autem qui uellet accipere, quiq; iure accepturus foret. Secundo loco, si hæc nō essent, quæ uerissima atq; clarissima sunt, neq; hunc acceptasse, neq; illum tradidisse possessionem rerum quæ dicuntur donatæ, sed eas semper in arbitrio & imperio Cæsarum permanisse. Tertio nihil datū Siluestro a Constantino, sed priori pontifici, ante quem & baptismū acceperat, donaq; illa mediocria fuisse, quibus papa degere uitam posset. Quarto, falso dici, donationis exemplū aut apud decreta reperiri, aut ex historia Siluestri esse sumptū, quod neq; in illa neq; in ulla historia inuenitur. In eo quedam contraria, impossibilia, stulta, barbara, ridicula contineri. Præterea loquar de quorundam aliorum Cæsarum uel simulata, uel friuola donatione. Vbi ex abundanti adijciam, si Siluester possedisset, tamen siue illo siue quouis alio pontifice a possessione deiecto, post tantū temporis intercapedinē, nec diuino nec humano iure posse repeti. Postremo ea quæ a summo pontifice tenentur nullius temporis longitudine posse præscribi. Atq; quod ad primā partem attinet. (loquamur aut de Constantino prius, deinde de Siluestro) non est committendum, ut publicam quasi & cæsaream causam, nō maiore q̃ priuatæ solent, ore agamus. Itaq; quasi in contione regum ac principum orans, ut certe facio, nā mea hæc oratio in manus eorum uentura est, libet tanq; præsentem, & in conspectu positos alloqui. Vos appello reges ac principes. (Difficile est enim priuatū hominem animi regis concipere imaginem.) Vestram mentem inquiero, conscientia scrutor, testimonium postulo. Nunquid uestrū quispiam si fuisset Constantini loco, faciendum sibi putasset, ut urbē Romam, patriam suam, caput orbis terrarū, reginam ciuitatū potentissimam, nobilissimā, ditissimam populo, triumphatricem nationum, & ipso aspectu sacram liberalitatis gratia donaret alteri, & se ad humile oppidū cōferret, deinde By

Roma.

zantium? Donaret præterea, una cum Roma, Italiam, non
provinciam sed provinciarum victricem, donaret tres Gal-
lias, donaret duas Hispanias, donaret Germanos, donaret
Britannos, totum donaret occidentem, & se altero ex im-
perij oculis orbaret. Hoc ego, ut quis faciat compos men-
tis, adduci non possum, ut credam. Quid enim vobis expe-
ctatus, quid iocundius, quid gratius contingere solet, q̃
imperij accessione uestris uos regnisq; adiungere? & lon-
ge lateq; q̃ maxime profere ditionem? In hoc, ut uidere
uideor, omnis uestra cura, omnis cogitatio, omnis labor di-
esq; noctesq; consumitur. Ex hoc præcipua spes glorie, pro-
pter hoc uoluptates relinquitis, propter hoc mille pericula
aditis, propter hoc carissima pignora, propter hoc partē cor-
poris a quo animo amittitis. Siquidem neminem uestrū aut
audiui aut legi a conatu ampliandi imperij fuisse deterritū
q; aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membri
iacturam fecisset. Quin ipse hic ardor, atq; hæc late domi-
nandi cupiditas, ut quisq; maxime potens est, ita eum ma-
xime angit atq; agitat. Alexander non contentus deserta
Lybiæ pedibus peragrasse, orientē ad extremū usq; Ocea-
num uicisse, domuisse Septentrionē, inter tot uulnera, tot
casus recusantibus iam detestantibusq; tam longinquas, tam
asperas expeditiones militibus, ipse sibi nihil effecisse uide-
batur, nisi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut no-
minis sui autoritate, sibi tributarias reddidisset. Parum dico
Iam Oceanum transire, & si quis alius orbis esset explora-
re, ac suo subijcere arbitrio destinauerat. In cælum tandem
ut opinor, tentasset ascendere. Talis fere est omnium regū
uoluntas, & si non omnium talis audacia. Taceo quāta lœ-
lera, quot abominanda propter imperium assequendū am-
pliandumue admissa sunt, ut nec fratres a fratrum, nec filij
a parentum, nec parentes a filiorum sanguine nefarias ab-
stineant manus. Adeo nusquā magis, nusq; atrocius, grassa-
ri solet humana temeritas, & quod mirari possis, nō segnior

C iij

res ad hoc uideas animos senum q̄ iuuentū, orborū q̄ parentum, regum q̄ tyrannorum. Q. si tanto conatu dominatus peti solet, quanto maiore necesse est conseruetur. Neq̄ enim tantopere miserum est non ampliari imperium, q̄ imminuere. Neq̄ tam deformē, tibi alterius regnum non accedere tuo, q̄ tuū accedere alieno. Nam, quod ab rege aliquo aut populo, legimus, nōnullos præpositos regno aut urbibus, id factum est nō de prima, nec de maxima, sed de postrema quodammodo ac minima imperij parte. Atq̄ ea ratione, ut donantem, qui donatus est, quasi dñm, & se ministrum illius semper agnosceret. Nunc queso nōne abiecto animo, & minime generoso uidentur esse, qui opinantur Constantinum meliorem a se imperij alienasse partē: Nō dico Romam Italiamq̄ & cætera, sed Gallias, ubi ipse prælia gesserat, ubi solum diu dominatus fuerat, ubi suæ gloriæ suiq̄ imperij rudimenta posuerat. Hominem, qui cupiditate dominandi nationibus bella intulisset. Socios astinesq̄ bello civili persequutis imperio priuasset Cui nondū perdomitæ ac profligatæ reliquæ essent alterius factionis. Qui cū multis nationibus bella gerere nō modo soleret spe gloriæ imperijq̄, sed & necesse haberet, utpote a Barbaris quotidie lacessitus. Qui filiis, qui coniunctis sanguine, qui amicis abundaret. Qui Senatū populūq̄ Ro. huic facto repugnaturum nollet. Qui expertus esset, instabilitatem uictarū nationū, & ad oēm fere Ro. principis mutationē rebellantiū. Qui sememinisset more aliorū Cæsarum non electione patrum consensuq̄ plebis, sed exercitu, armis, bello, dominatum occupasse. Quæ tam uehemēs causa & ugens adeerat, ut ista negligere, & tanta liberalitate uti uellet? Auiuit, quia effectus erat Christianus. Ergo ne imperij optima parte se abdicaret? Credo, scelus erat, flagitium, nephas, iam regnare, nec cum christiana religione coniungi poterat regnū. Qui in adulterio sunt, qui usuris rem auxerunt, qui aliena possident, hi post baptismū alienā uxore, alienā pecuniam,

aliena bona reddere solent, hanc cogitationem si habes Constantine, restituere urbibus libertatem, non mutare dominum debes. Sed non id in causa fuit, tantum in honorem religionis, ut faceres, adductus es. Quasi religiosum sit magis, regnum deponere quam pro tutela religionis illud administrare. Nam quod ad accipientes attinet, neque honesta erit illis neque utilis ista donatio. Tu uero si christianum te ostendere, si pietatem indicare tuam, si consultum non dico Romae ecclesiae uis, sed ecclesiae dei, nunc praecipue, nunc principem agas, ut pugnes pro his, qui pugnare non possunt, nec debent. Ut eos tua auctoritate tutos reddas, qui insidiis iniuriisque obnoxii sunt. Nabuchodonosor, Cyrus, Assuero, multisque aliis principibus sacramentum ueritatis deus aperire uoluit, a nullo tamen eorum exegit, ut imperio cederet, ut partem regni donaret, sed tantum libertatem Hebraeis redderet, eosque ab infestantibus finitimis protegeret. Hoc satis fuit Iudaeis, hoc sat erit & christianis. Factus es Constantine christianus. At indignissima res est, christianum te nunc imperatorem, minorem esse principatu, quam fueras infidelis. Est enim principatus praecipuum quoddam dei munus, ad quem Gentiles etiam principes a deo eligi existimantur. At erat leuatus a lepra, ideo uerosimile est referre gratiam uoluisse, & maiorem mensuram reddere quam acceperat. Ita ne? Naaman ille Syrus ab Helisaeo curatus, munera tantum offerre uoluit, non dimidium bonorum, Constantinus dimidium imperium obtulisset? Piget me impulenti fabellae tanquam indubitatae historiae respondere. Sic enim haec fabula, ex historia Naaman & Helisaei, ut altera draconis, ex fabuloso dracone Beli adumbrata est. Sed ut ista concedam, nunquid in hac historia de donatione sit mentio? Minime. Verum de hoc commodius postea. Leuatus est a lepra, cepit ob id mentem christianam, dei timore, dei amore imbutus est, illi honorem habere uoluit. Non tamen persuaderi possum eum tanta donare uoluisse. Quippe cum uideam neminem, aut Gentilem in honorem deorum, aut fidelem in honorem dei

uiuentis imperium deposuisse, sacerdotibusq; donasse. Si-
quidem ex regibus Israel nemo adduci potuit, ut pristino
more ad templum Hierusalem populos sacrificaturos ire
permitteret, eo uidelicet timore, ne forte ad regem Iudæ a
quo defecerant redirent, sacro illo cultu religionis admoni-
ti ac templi maiestate. At quanto hoc magis est, quod fe-
cisse dicitur Constantinus? Ac ne quid tibi propter cura-
tionem lepræ blādiaris, Hieroboam primus a deo in regem
Israel electus est, & quidē ex infima conditione, quod mea
sententia plus est, q̄ esse lepra lauatum, & tamen is non est
ausus regnum suum deo credere, & tu uis Constantinum
regnum deo donasse, quod ab illo nō accepisset? Qui præ-
sertim id quod in Hieroboam nō cadebat offenderet filios
deprimeret amicos, negligeret suos, lederet patriam, mæro-
re omnes afficeret, & quasi in alium hominem uersus. Cer-
te non defuissent qui eū admonerent, & in primis filij, pro-
pinqui, amici. Quos quisquis est qui non putet p̄tinus Im-
peratorē fuisse adituros? Ponite igit̄ illos ante oculos men-
te Cōstantini audita, trepidos, festinātes, cū gemitu lachry-
misq; ad genua principis procūbentes, & hac uoce utentes

Ita ne pater antehac filiorū amantissime, filios priuas, ex-
heredas, abdicas. Nam q̄ te optima maximaq; Imperij par-
te exuere uis nō tam querimur q̄ miramur. Querimur aut̄
q̄ eam ad alios defers, cum nostra & iactura & turpitudi-
ne. Quid enim causæ est, q̄ liberos tuos expectata succes-
sione imperij fraudas, qui ipse una cū patre regnasti? Quid
in te cōmisimus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen
Romanum, ac maiestatem imperij impietate digni uidemur,
quos præcipua optimaq; priues principatus portione, qui
a patrijs laribus a cōspectu natalis soli, ab assueta aura, a ue-
tusta consuetudine relegemur? Penates, phana, sepulchra
exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarū regione ui-
eturi? Quid nos propinqui, quid nos amici, qui tecum to-
ties in acie stetimus, qui fratres parentes filios hostili mu-
crone

crone confossos, palpitantesq; conspeximus, nec aliena morte
te territi sumus, & ipsi parati pro te mortem oppetere, nunc
abs te uniuersi destituimur. Qui Rome gerimus magistratus,
qui urbibus Italiae, qui Gallijs, qui Hispanijs, qui ceteris
prouincijs praesumus, aut praefuturi fuimus, omnes ne
reuocamur, omnes priuati iubemur esse? An iacturam hanc
aliunde pensabis? Et quomodo pro merito ac pro dignitate
poteris, tanta orbis terrarum parte alteri tradita? Num qui
praerat centum populis, eum tu Caesar uni praeficies? Quo-
modo tibi istud in mentem uenire potuit? quomodo subita
tuorum te coepit obliuio, ut nihil te misereat amicorum, nihil
proximorum, nihil filiorum? Utinam nos Caesar salua tua di-
gnitate atq; uictoria in bello contigisset occumbere potius,
et ut ista cernamus. Et tu quidem de imperio tuo ad tuum ar-
bitratum agere potes, atq; etiam de nobis, uno dumtaxat ex-
cepto, in quo uel ad mortem usq; erimus contumaces, ne
a cultu deorum immortalium desistamus, magno etiam alijs
exemplo, ut scias tua ista largitas quid mereatur de religio-
ne christiana. Nam si non largiris Siluestro imperium, tecum
Christiani esse uolumus, multis factum nostrum imitaturis.
Sin largiris, non modo christiani fieri non sustinebimus, sed
inuifum, detestabile, execrandum, nobis hoc nomen efficies.
Talesq; reddes, ut tandem tu & uitae & mortis nostrae mi-
serearis. Nec nos sed te ipsum duriciae accuses. Nonne hac
oratione Constantinus, nisi extirpatam ab eo uolumus hu-
manitatem, si sua sponte non mouebatur, motus fuisset? Quid
si hos audire noluiisset? Nonne erant qui huic facto & ora-
tione aduersarentur & manu? An. S. P. Q. R. sibi tanta in re
nihil agendum putasset? Nonne oratorem, ut ait Virgilius
grauem pietate & meritis aduocasset, qui apud Constanti-
num hanc haberet orationem.

Caesar, si tu tuorum immemor es, atq; etiam tui, ut nec filijs
hereditatem, nec propinquis opes, nec amicis honores, nec
tibi imperium esse integrum uelis. Non tamen S. P. Q. R.

D.

immemor potest esse sui iuris, suæq; dignitatis. Etenim quid tibi tantum permittis de imperio Ro. quod non tuo sed nostro sanguine partum est? Tu ne unum corpus in duas secabis partes? & ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates? & quasi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decernant, porriges? Nos ciuitatibus, quæ de hac urbe benemeritæ sunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro. sint. Tu a nobis dimidium imperij aufers, ne hanc urbem parentem suam agnoscat. Et in alueis quidem apium si duo reges nati sint, alterum quod deterius or est occidimus. Tu ne in alueo imperij Ro. ubi unus & optimus princeps es, alterum & hunc deterrimum, & non apem, sed fucum collocandum putas? Prudentiam tuam uehementer desyderamus Imperator. Nam quid futurum est, si uel te uiuio, uel post tuam mortem, aut huic parti quæ alienas, aut alteri quæ tibi relinquis, bellum a barbaris nationibus inferat? Quo robore militum, quibus copiis occurremus? Vix nunc totius imperij uiribus possumus, tunc poterimus? An perpetuo membrum hoc cum illo in concordia erit? Ut reor, nec esse poterit, quum Roma dominari uelit, nolit pars illa seruire. Quin & te uiuio, breue intra tempus, reuocatis ueteribus praesidijs, suffectis nouis te in tuum regnum profectio & longe agens te hic altero dominante, nonne omnia noua, id est diuersa atque aduersa erunt? Regno fere inter duos fratres diuiso, protinus & populi animi diuiduntur, & prius a seipsis, quam ab externis hostibus bellum auspicantur. Idem euenturum in hoc imperio quis non uidet? An ignoras hanc olim imprimis fuisse causam optimatibus cur dicerent citius se in conspectu populi Ro. esse morituros, quam rogationem illam ferri sinerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolendum Veios mitteretur, duasque urbes communes populo Ro. esset? Si enim in una urbe tantum dissensionum esset, quid in duabus urbibus futurum? Ita hoc tempore, si tantum discordiarum, in uno imperio, testor conscientiam tuam ac labores, quid in duobus imperijs fiet? Age uero putas ne hinc fore, qui tibi bellis

Occupato esse auxilio aut uelint, aut sciant? Ita ab armis
atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui p̄ficientur mi
litibus atq; urbibus, ut ille qui p̄ficit. Quid? nōne hunc tā
imperitū regnandi, & iniuriæ facilē, aut Ro. legiones, aut
ipsæ p̄uintiæ spoliare tentabunt? Vt quē sperabunt uel nō
repugnaturū, uel p̄enas nō repetiturū, Credo me hercule
ne unū quidē mēsem illos in officio māsuros, sed statim, &
ad primū p̄fectionis tuæ initū rebellaturos. Quid facies?
Quid cōsiliij capies, quū duplici atq; adeo multiplici bello
urgebere? Nationes, quas subegimus, cōtinere uix possu
mus, quō illis accedente ex liberis gentibus bello resistet?
Tu Cēsar, qd ad te spectet, ipse uideris, nobis aut̄ hęc res nō
minus, q̄ tibi, curæ esse debet. Tu mortalis es, Imperiū po
puli Ro. decet esse immortale, & quantū in nobis est, erit,
neq; imperium modo, uerum etiam pudor. Scilicet, quorū
religionem contemnimus, eorum accipiemus imperium?
& principes orbis terrarum huic contemptissimo homini
seruiemus? Vrbe a Gallis capta, Romani senes demulceri
sibi barbam a uictoribus passi non sunt. Nunc sibi tot sena
torij ordinis, tot p̄torij, tot tribunitij, tot consulares, triū
phalesq; uiri, eos dominari patientur, quos ipsi tanq; seruos
malos omni cōtumeliarū genere suppliciorūq; affecerunt?
Isti ne homines magistratus creabunt? p̄uincias regent?
bella gerent? de nobis sententias capitis ferent? Sub his no
bilitas Romana stipēdiā faciet? honores sperabit? munera
assequet? Et qd maius, quodq; altius penetret uulnus acci
pere possumus? Nō ita putes Cēsar Ro. degenerasse san
guinem, ut istud passurus sit æquo animo, & nō quauis ra
tione deuitandū existimet, qd mediussidius neq; mulieres
sustinerent, sed magis se una cum dulcibus liberis, sacriscq;
penatibus concremarent. Vt non Carthaginenses fœminę
fortiores fuerint, q̄ Romanæ. Etenim Cēsar si regem te de
legissemus, haberes tu quidem magnum de imperio Ro.
agendi arbitrium, sed non ita ut uel minimum de ipsius im

D ij

minueres maiestate. Alioquin qui te fecissemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus, nedum posses regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedum ipsum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canem ouili præfecimus, quē, si lupi mauult officio fungi, aut eijsimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano defendendo sis functus, ad extremum in lupum nullo exemplo conuerteris? Atq; ut inteligas, quandoquidem nos pro iure nostro coges asperius loqui, nullum tibi in populi Ro. imperio ius est. Cæsar uiduatum occupauit, occupauit Augustus, & in uituū successit, & aduersarioꝝ partium profligatione se dñm fecit. Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, ceteriq; aut eadem aut simili uia libertatem nostram prædati sunt. Tu quoq; alijs expulsis, aut interemptis dominus effectus es. Sileo, q̃ ex matrimonio natus non sis. Quare ut tibi nostram mentem testificemur Cæsar, si non libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios, quorum aliquem in locum tuum nobis quoque permittentibus, ac rogantibus naturæ lege substituas. Sin minus, nobis in animo est, publicam amplitudinem, cum priuata dignitate defendere. Neq; enim minor hæc iniuriā quirītū, q̃ olim fuit uiolata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui cōtra Tarquinium se ad libertatem recuperandam huic populo præbeat ducem. Et in istos primum quos nobis præponis, deinde & in te ferrum stringemus. Quod in multos Imperatores, & quidem leuiore ob causas, fecimus. Hæc profecto Constantiuū, nisi lapidem cum aut truncum existimamus, permouissent. Quæ, si populis non dixisset, tamen dicere apud se, & his passim uerbis fremere, credibile erat. Eamus nunc, & dicamus Constantinū gratificari uoluisse Siluestro, quem tot hominum odijs, tot gladijs subiiceret, ut uix, quantum sentio, unum Siluester diem in uita facturus fuisset. Nā eo, paucisq; alijs absumptis, uidetur omnis sube-

laturum ire de pectoribus Romanorum, tam diræ iniuriæ contumeliæque suspitio. Age porro si fieri potest concedamus, neque preces, neque minas, neque ullam rationem aliquid profecisse, perstareque adhuc Cōstantinum, nec uelle a suscepta semel persuasione discedere. Quis nō ad Siluestri orationē si res uera fuisset, unquam commotum assentiatur? quæ talis haud dubie fuisset.

Oratio Siluestri ad Cōstantinum.

Princeps optime, ac fili Cēsar. Pietatem quidem tuā tam pronam, tamque effusam, non possum nō amare atque amplecti, ueruntamen quod in offerendis deo muneribus, immo landisque uictimis nonnihil erres, minime demiror, quippe qui adhuc es in christiana militia Tiro. Ut nō decebat olim a sacerdote omnem pecudem, seramque, & ouem sacrificari, ita non omne ab eodem accipiendum est munus. Ego sacerdos sum, ac Pontifex, qui dispicere debeo, quid ad altare patiar offerri. Ne forte, non dico immundū animal offeratur, sed uipera aut serpens. Itaque sic habeas. Si foret tui iuris, partem imperij cum regina orbis Roma alteri tradere quam filiis, quod minime sentio, si populus hic, si Italia, si cæteræ nationes sustinerent, ut quos oderunt, & quorum religionem adhuc respuunt, capti illecebris sæculi, eorū imperio obnoxij esse uellent, quod impossibile est, tamen si quid mihi credendum putas fili amantissime, ut tibi assentiar, uel la adduci ratione non possum, nisi uellem mihi ipsi esse dissimilis, & conditionem meam obliuisci, ac propemodū dominū Iesum abnegare. Tua enim munera, siue ut tu uis, tue remunerationes, & gloriā, & innocentiam, & sanctimoniam meam, atque omnium qui mihi successuri sunt, polluerent, ac prorsus euerterent, uiamque ijs qui ad cognitionem ueritatis uenturi sunt, intercluderent. An uero Helisæus a Naaman Syro, a lepra curato, mercedem accipere noluit, ego te curato accipiam? Ille munera respuit, ego regna mihi dari sinam? Ille personam prophetæ maculare noluit, ego per-

Chrizi

sonam Christi, quā in me gero, maculare poterō? Cur autē ille accipiendis muneribus personam prophetæ maculari putauit? Nempe quod uideri poterat, uendere sacra, scēnare donum dei, indigere præsidijs hominum, eleuare atq; imminuere beneficij dignitatē. Maluit ergo sibi principes ac reges bñficiarios facere, q̃ ipse beneficiarius illorū esse. Immo ne mutua quidem beneficētia uti. Beatius est enim multo, ut inquit dominus, dare q̃ accipere. Eadē mihi atq; adeo maior est causa, cui etiam a domino præcipitur dicente, infirmos curate, mortuos suscitare, leprosos mūdare, dæmones eijcite, gratis accepistis, gratis date. Ego ne tantum flagitium admittam Cæsar, ut dei præcepta non exequar? ut gloriam meam polluam? melius est, ut inquit Paulus, mihi mori, q̃ ut gloriam meā quis euacuet. Gloria nostra est, apud deum honorificare ministeriū nostrum, ut idem inquit, uobis dico gentibus, q̃ diu ego quidem sum gentiū Apostolus, glorificabo ministerium meum, ego Cæsar alijs quoq; sum, & exemplum, & causa delinquendi, christianus homo, sacerdos dei, pontifex Romanus, uicarius Christi? Iam uero innocentia sacerdotum quomodo incolumis erit inter opes, inter magistratus, inter administrationem secularium negotiorū? Ideo ne terrenis renunciamus, ut eadem uberiora assequamur? Et priuata abieciimus, ut aliena possideamus, & publica? Nostræ erunt urbes, nostra tributa, nostra uectigalia. Et cur clericos, si hæc fecerimus, nos uocari licebit? pars nostra, siue fors, quæ græce dicitur *κλήρο*, dominatus est non terrenus sed cœlestis. Leuite, qui idem clerici sunt, partem cū fratribus non suere sortiti, & tu nos iubes etiam fratrum sortiri portionem? Quo mihi diuitias atq; opes, qui domini uoce iubeor nec de crastino esse sollicitus? & cui dictū est ab illo, nolite thesaurizare super terram, nolite possidere aurū, neq; argentū, neq; pecuniam, in zonis uestris. Et, difficilius est diuitē introire in regnū cœlorum, q̃ Camelū per foramen acus transire. Ideoq; paupe

res sibi ministros elegit, & qui omnia reliquerunt, ut eū se-
querentur, & paupertatis ipse fuit exemplū. Vsq; adeo diui-
tiarum pecuniarūq; tractatio innocētiæ inimica est, nō mo-
do possessio illarū atq; dominatus. Vnus Iudas, qui oculos
habebat, & portabat quæ mittebantur, præuarius est, &
amore pecuniæ cui assueuerat, magistrū, dñm, deū, & repre-
hendit, & prodidit Itaq; uereor Cæsar, ne me ex Petro fac-
ias Iudā. Audi etiā quid Paulus dicat. Nihil intulimus in
hunc mundum. haud dubiū, quod nec auferre quid possu-
mus, habentes autē alimenta, & quibus regamur, his contē-
ti sumus. Nā qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentatio-
nem, & in laqueū diaboli, & desideria multa, & inutilia, &
nocīua, quæ mergūt homines in interitū & perditionē. Ra-
dix enim omniū malorū est cupiditas, quā quidem appetē-
tes, errauerunt a fide, & inierunt se doloribus multis.
Tu autē homo dei hæc fuge, & tu me accipere iubes Cæsar
quæ uelut uenenū effugere debeo? & quis præterea, pro
tua prudentia Cæsar cōsideres, quis inter hæc diuinis re-
bus faciendis locus? Apostoli, quibusdā indignātibus qd'
uiduæ ipsorū in ministerio quotidiano despicerent, respon-
derunt, non esse æquum relinquere se uerbum dei, & mini-
strare mensibus, & tamen uiduis ministrare, quanto aliud
est q̃ exigere uestigalia? curare ærarium? stipendium nu-
merare militibus? & mille alijs curis huiusmodi implicari?
Nemo militās deo, implicat se negotijs secularibus, inquit
Paulus. Nunquid Aaron, cum cæteris leuitici generis, ali-
ud q̃ domini tabernaculum procurabat? Eius filij, quia
ignem alienum in thuribula sumpserant, igni cœlesti cōfla-
grauerunt. Et tu iubes nos ignē seculariū diuitiarū, uetitū,
ac pphanū, in sacra thuribula, id est in sacerdotalia opera
sumere? Nū Eleazar, nū Phinees, nū cæteri pontifices, mi-
nistriq; aut tabernaculi, aut tēpli, quicq; nisi quod ad rem
diuinā pertineret, administrabant? Administrabāt dico. Im-
mo, administrare poterāt, si officio suo satisfacere uolebāt?

Quod si nolint, audiant execrationē domini dicentis. Male dicti qui opus domini faciunt negligenter. Quæ execratio quā in omnes, tum in pontifices maxime cadit. O quantum est pontificale munus. Quantum est caput esse ecclesie. Quantum est præponi pastorem tanto ouili, e cuius manu uniuscuiusque agni, ouisque amissæ sanguis exigitur. Cui dictum est, si amas me plusquam alij, ut fateris, pascere agnos meos. Iterum si amas me, ut fateris, pascere oues meas. Tertio si amas me, pascere oues meas. Et tu iubes Cæsar capras etiam pascere, & porcos, qui nequeunt ab eodem pastore custodiri. Quid, quod me regē facere uis, aut potius Cæsarem, id est regū principem? dominus Iesus christus, deus & homo, rex & sacerdos, quū se regem affirmaret, audi de quo regno locutus est. Regnū meū inquit non est de hoc mundo. Si enim de hoc mundo esset regnū meū, ministri mei utique decertaret. Et quæ fuit prima uox, ac frequenter clamor prædicationis eius? Nonne hæc? Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnū celorum. Appropinquauit regnū dei, cui cōparabitur regnū celorum. Nonne cū hæc dixit, regnū sæculare nihil ad se pertinere declarauit? Eorum non modo regnū huiusmodi nō quæsiuit, sed oblatū quoque accipere noluit. Nam cū intelligeret aliquando, populos destinasse ut eum raperent, regemque facerent, in montium solitudines fugit. Quod nobis qui locū ipsius tenemus, nō solū exemplo dedit imitandum, sed etiā præcepto, inquiēs Principes gentiū dominantur eorum. Et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter uos, sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et qui uoluerit primus inter uos esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis nō uenit ut ministret ei, sed ut ministret, & det animam suam redemptionem pro multis. Iudices olim deus, ut scias Cæsar, constituit super Israel, nō reges, populumque sibi nomen regium postulantem, detestatus est. Nec aliter ob duritiā cordis illorum regem dedit, quam quod repudiū
permi

permiserat, qđ in noua lege reuocauit. Et ego regnū accipiā
qui uix iudex esse permittor? An nescitis, inquit Paulus,
qđ sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudica-
bitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Ne-
scitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?
Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui
sunt in ecclesia, eos constituite ad iudicandum. Atqui iudi-
ces de rebus controuersis tantūmodo iudicabant, nō etiā
tributa exigebant. Ego exigam, qui scio a dño interrogatū
Petrum, a quibusnam reges terræ acciperent tributum, cen-
sumue, a filiis an ab alienis? Et quum hic respondisset, ab
alienis, ab eodem dictum, ergo liberi sunt filij. Q. si omnes
filij mei sunt Cæsar, ut certe sunt, omnes liberi erunt, nihil
quisq; soluet. Igitur non est opus mihi tua donatione, qua
nihil assecuturus sum, præter laborem, quē ut minime de-
beo, ita minime possum ferre. Quid quod necesse haberē.
potestatem exercere sanguinis, punire fontes, bella gerere,
urbes diripere, regiones ferro igniq; uastare? Aliter nō est
quod sperem, posse me tueri, quæ tradidisses. Et si hæc fece-
ro, sacerdos, pontifex, Christi uicarius sum? Vt illū in me
tōnantem audiam, atq; dicentem. Domus mea domus ora-
tionis uocabitur, omnibus gentibus, & tu fecisti eā spelun-
cam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus, ut
iudicem mundum, sed liberem eum, & ego qui illi successi
causa mortuū ero? Cui in persona Petri dictum est. Cōuer-
te gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui accepe-
rint gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem nos
bis ferro nos licet. Siquidem defendere dñm Petrus uole-
bat, cum auriculam abscidit seruo, & tu diuitiarū aut cōpa-
randarum aut tuendarū causa, uti ferro nos iubet? Nostri
potestas est potestas clauū, dicente domino. Tibi dabo cla-
ues regni cœlorū. Quodcunq; ligaueris super terram, erit
ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terrā, erit
solutum & in cœlis, & portæ inferi nō præualebunt aduer-

E

sus eas. Nihil ad hanc potestatem, nihil ad hanc dignationē
 nihil ad hoc regnum adijci potest. Quo qui contentus non
 est, aliud sibi quoddam a diabolo postulat, qui etiam domi
 no dicere ausus est. Tibi dabo omnia regna mundi, si cadēs
 in terram adoraueris me. Quare Cæsar, cum pace tua dis
 ctum sit, Noli mihi diabolus effici, qui Christum, id est me
 regna mundi a te data accipere iubeas. Malo enim illa sper
 nere q̃ possidere. Et ut aliquid de infidelibus, sed ut spero,
 futuris fidelibus loquar, noli me de angelo lucis reddere il
 lis angelū tenebrarū, quorū corda ad pietatē inducere uolo,
 nō ipsorū ceruici iugū imponere, & gladio qd' est uerbū dei
 nō gladio ferri mihi subijcere, ne deteriores efficiantur, ne
 recalcitrent, ne cornu me feriēt, ne nomen dei meo irritati
 errore blaphemēt. Filios mihi charissimos uolo reddere,
 nō seruos. adoptare, nō emere. generare, nō manucapere
 animas eorū offerre sacrificiū deo nō diabolo corpora. Di
 scite a me inquit dñs, qui mitis sum, & humili corde. Capi
 te iugū meū, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugū
 enim meū suauē, & pōdus meū leuē. Cuius ad extremū.
 finē faciā, illā in hac re sententiā accipe, quā quasi inter me
 & te tulit. Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & quę sunt dei
 deo. Quo sit, ut nec tu Cæsar tua relinquere, neq; ego quę
 Cæsaris sunt, accipere debeā, quę uel si millies offeras nun
 quam accipiam. Ad hanc Siluestri orationem apostoli
 co uiro dignā, quid esset, quod amplius Cōstantinus pos
 set opponere? Quod quū ita sit, qui aiunt donationem fa
 ctam esse, nonne iniuriosi sunt in Cōstantinū, quem suos
 priuare, imperiumq; Ro. uoluisse conuellere. Iniuriosi in
 S. P. Q. R. Italiam totumq; occidentem, quem contra ius
 phasq; imperiū mutari permisisse. Iniuriosi in Siluestrum,
 quem indignā sancto uiro donationē acceptā habuisse. Iniu
 riosi in summū pont. cui licere terrenis potiri regnis, & Ro.
 moderare imperiū, arbitrantur. Hęc tamen omnia eo per
 tinent, ut appareat Cōstantinū inter tot impedimēta, nun

Finis orationis
 pontif. Rom.
 ad donat.
 Constantini.

quam fuisse facturū, ut rem romanā Siluestro ex maxima parte donaret, quod isti aiunt. Age porro, ut credamus istā donationem, de qua facit pagina uestra mentionem, debet constare etiā de acceptatione Siluestri. Nunc de illa nō cōstat. At credibile est dicitis ratam hunc habuisse donationē, ita credo, nec ratam habuisse modo, uerum etiam petisse, rogasse, precibus extorsisse credibile est. Quid uos credibile quod præter opinionem est hominū, dicitis? Nec quia in pagina priuilegij de donatione fit mentio, putandū est fuisse acceptatā. Sed econtrario, quia nō fit mentio de acceptatione, dicendum est nō fuisse donatū. Ita plus cōtra uos facit, hunc donū respuisse, q̄ illum dare uoluisse. & beneficiū in inuitum nō confertur. Neq; uero tantū donata respuisse Siluestrum suspicari debemus, sed tacite etiā indicasse, nec illum dare iuste. nec se iure accipere posse. Sed o cecā semper inconsultamq; auaritiā. Demus, ut tabulas quoq; de assensu Siluestri proferre possitis, ueras, incorruptas, synceras, num protinus donata sunt, quæ in tabulis cōtinentur? Vbi possessio? Vbi in manus traditio? Nam si cartam modo Constantinus dat, non gratificari Siluestro uoluit, sed il ludere. Verisimile est dicitis, qui donat quippiam, eum & possessionem tradere. Videte quid loquamini, quū possessionem nō esse datā constet, & an datum sit ius ambigitur. Verisimile est, qui possessionē nō dedit, eū ne ius quidē dare uoluisse. An nō cōstat possessionē nūq; traditā fuisse, qđ negare impudētissimū est. Nūquid Siluestrū Cōstantinus in Capitoliū, quasi triūphantē, inter frequētū quirītū sed in fideiū plausum duxit? In sella aurea simul assiltēte uniuerso Senatu collocauit? Magistratus p̄ sua quēq; dignitate regē salutare & adorare iussit? Hæc erga nouos principes fieri solēt, nō tantū aliquod pallatium uelut Lateranense tradi. Nā postea per uniuersam Italiā circūduxit. Adijt cū illo Gallias? Adijt Hispanias? Adijt Germanos, ceterūq; occidentem? Aut si grauabant ambo tantū obire terrarū, quibusnā

E ij

84
tam ingens officium delegarunt: qui & Cæsaris uice tra-
derent possessionem, & Siluestri acciperent: Magni hi uiri,
atq; eximie autoritatis esse debuerunt, & tamen qui fuerint
ignoramus. Nostra memoria, ut exempla uetusta omittā,
nunc; aliter factitatum uidimus, quū quis aut urbis, aut re-
gionis, aut prouintie dominus factus est, ita demum tradie-
tam existimari possessionem, si magistratus pristini summo
ueantur, nouiq; subrogentur. Hoc si tunc Siluester fieri nō
postulasset, tamen magnificentie Cōstantini intererat, ut de-
clararet non uerbo sed, sed re possessionē tradere, suos præ-
fides amouere, aliosq; ab illo substitui iubere. Non traditur
possessio, quæ penes eosdem remanet, qui possidebant, &
nouus dominus illos summouere non audet. Sed fac istud
quoq; non obstare, & nihilominus putari Siluestrū posse
disse, atq; omnia præter morem, præterq; naturam tunc esse
dicamus administrata. Postq; ille abiit, quos prouintijs ur-
bibusq; rectores Siluester præposuit, quæ bella gessit, quas
nationes ad arma spectantes oppressit: per quos hæc admi-
nistravit: Nihil horum scimus, respondetis. Ita puto, no-
cturno tempore hæc omnia gesta sunt, & ideo nemo uidit.
Age fuit in possessione Siluester: Quis cum de possessio-
ne deiecit: Nam perpetuo in possessione non fuit, neq; suc-
cessorum aliquis saltem, usq; ad Gregorium magnū, qui &
ipse caruit possessione. Qui extra possessionē est, nec se ab
ea deiectum probare potest, is profecto nunc; possedit, &
si se possedisse dicat, insanit. Vides ut te insanum etiam pro-
bo: Alioquin dic quis papam deiecit, ipse ne Cōstantinus,
an eius filij, an Iulianus an aliquis alius Cæsar: Profer no-
men expulsores, pfer tempus, unde primū, unde secūdo, ac
deinceps expulsus est. Num per seditionem, & cædes, an
sine his: coniurarunt in eum pariter nationes, an quæ pri-
ma: Quid: nemo omnium auxilio fuit: Ne illorum quidē
qui per Siluestrū aliumue papā præpositi urbibus ac pro-
uincijs erant: Vno die uniuersa amisit, an paulatim & per

partes? Restitit ipse suique magistratus, an ad primū tumultum se abdicarunt? Quid? ipsi uictores non in eam fecem hominū, quam indignam imperio ducebant, ferro grassati sunt? In ultionem contumeliæ, in tutelam occupatæ domi nationis, in contemptum religionis nostræ, in ipsum etiam posteritatis exemplū. Omnino eorū qui uicti sunt, nemo fugam coepit? nemo latuit? nemo timuit? O admirabilem casum. Imperiū Romanū tantis laboribus tanto cruore partum, tā placide tā quiete a christianis sacerdotibus uel partum est, uel amissum, ut nullus cruor, nullū bellū, nulla querela intercesserit. Et quod non minus admirari debeas, per quos hoc gestū sit, quo tempore, quō modo, quādiu, prorsus ignotū. Putes in syluis inter arbores regnasse Siluestrū, non Romæ, & inter homines, & ab hybernis imbribus frigoribusq; non ab hominibus eiectum. Quis non habet cognitum, qui paulo plura lectitarit, quot reges Romę, quot consules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot censores, quot aediles creati fuerint, nemoq; ex tanta hominū copia, ex tanta uetustate nos fugit. Scimus item quot Atheniensium duces, quot Thebanorū, quot Lacedemoniorū extiterint, pugnas eorum terrestres naualesq; uniuersas teneamus. Non ignoramus qui reges Persarū, Medorū, Chaldeorum, Hebræorū fuerint, aliorūq; plurimorū. Et quō horū quisq; aut acceperit regnū, aut tenuerit, aut pēderit, aut recuperauerit. Romanū autē, siue Siluestrianū imperiū, qua ratione inceperit, aut qua desierit, quando, per quos, in ipsa quoq; urbe nescitur. Interrogo enim quos harum rerum testes, auctoresq; proferre possitis? nullos respondetis. Et nō pudet uos non tam homines q̃ pecudes dicere uerisimile esse Siluestrum possedisse? Quod quia uos non potestis, ego econtrario docebo, ad ultimū usq; diem uitæ Cōstantinū, & gradatim deinceps oēs Cæsares possedisse, ut ne quid habeatis quod hircere possitis. At perdifficile est, & magni ut opinor operis hoc docere. Euoluātur omnes latinæ græ

E iij

exq; hystoriæ, citentur cæteri autores, qui de illis meminere temporibus, at neminem reperies, in hac re ab alio discrepare. Vnū ex mille testimonijs sufficiat. Eutropius, qui Cōstantinum, qui tres Constantini filios a patre relictos, domi nos orbis terrarū uidit, qui de Iuliano filio fratris Constantini ita scribit. Hic Iulianus qui fuit Diaconus in Ro. ec. Imperatorq; effectus apostotauit in Idolorū cultu, rerū potius est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellū. Cui expeditio ni ego quoq; interfui. Nec de donatione imperij occidētis tacuisset, nec paulo post de Iouiano, qui successit Iuliano, ita dixisset. Pacem cū Sapore necessariā quidē, sed ignobilē fecit, mutatis finibus, ac nōnulla imperij Ro. parte tradita, qđ ante, ex quo Ro. imperiū conditum erat, nunq; accidit. Quinetiā legiones nostre apud Claudiū propontū Telestinum, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub iugo missæ sunt, ut nihil tñ finiu traderetur. Hoc loco libet uos q nuperrime defuncti estis, cōuenire pon. Ro. & te Eugenii, qui uiuis cū felicis tamen uenia. Cur donationē Cōstantini magno ore iactitatis, frequēterq; uos ultores crepti imperij quibusdā regibus principibusq; minamini? & confessionē quandā seruitutis a Cæsare, dū coronandus est, & a nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq; Siciliae, id qđ nunq; aliquis ueterū Ro. pont. fecit, nō Damasus apud Theodosiū, nō Syrinus apud Archadium, nō Anastasius apud Honoriū, nō Ioānes apud Iustinianum, nō aliq; apud alios sanctissimi Papæ apud optimos Cæsares, sed semper illorū Romā Italiāq; cū puintjs quos nominaui fuisse professi sunt. Eoq; numismata aurea, ut de alijs monumentis sileā, tēplisq; urbis Ro. circūferuntur, nō græcis, sed latinis literis inscripta. Constantini iam christiani, & deinceps cunctorū ferme Imperatorū, quorū multa penes me sunt, cū hac plerunq; subscriptione, subter imaginē crucis, Concordia orbis, qualia infinita reperirētur summo rum pont. si unq; Romæ imperasseis, quæ nulla reperiu

tur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab aliquo uisa memoran-
tur, & tamē necesse erat illo tēpore propriū habere numis-
ma, quisquis imperiū Romæ teneret, saltē sub imagine sal-
uatoris aut Petri. Proh imperitiā hominū, nō cernitis si do-
natio Cōstantini uera est, Cæsari, de latino loquor, nihil res-
linqui? En qualis Imperator, qualis rex Ro. erit, cuius re-
gnū si qs habeat, nec aliud habeat, omnino nil habeat. Q. si
itaq; palā est Siluestrū non possedisse, hoc est Constantinū
nō tradidisse possessionē, haud dubiū erit, ne ius quidem,
ut dixi, dedisse possidendi, nisi dicitis. Ius quidem datū, sed
aliqua causa possessionē non traditā. Ita plane dabat, qd' mi-
nime futurū intelligebat, dabat, qd' tradere non poterat, da-
bat, quod nō prius uenire in manus eius cui dabatur possi-
bile erat, q̄ esset extinctū. Dabat donū quod ante quingen-
tos annos, aut nūq; ualiturū foret. Verum hoc loqui aut
sentire insanum est. Sed iam tēpus est, ne longior fiam, cau-
sæ aduersariorum iam concissæ atq; laceratæ letale uulnus
imprimere, & uno eam iugulare ictu. Omnis fere historia
quæ nomen historiæ meretur, Constantinum a puero cum
patre Constantio christianum refert multo etiam ante pon-
tificatum Siluestri, ut Eusebius ecclesiasticæ scriptor histo-
riæ, quem Rufinus non in postremis doctus, in latinum in-
terpretatus, duo uolumina de euo suo adiecit, quorū uterq;
pene Constantini tēporibus fuit. Adde huc etiam testimo-
nium Romani pont. qui his rebus gerendis non interfuit;
sed præfuit, nō testis, sed autor, nō alieni negotij, sed sui nar-
rator. Is est Melchiades papa qui proximus fuit ante Silue-
strum, qui ita ait: Ecclesia ad hoc usq; peruenit, ut non so-
lum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis
monarchiā tenebant, ad fidē Christi, & ad fidei sacramenta
concurrerent. E quibus uir religiosissimus Cōstan. primus
fidē ueritatis patēter adeptus, licentiā dedit per uniuersum
orbē sub suo degentibus imperio, nō solum fieri christia-
nos, sed etiā fabricandi ecclesias, & prædia cōstituit tribuēda.

Deniq; præfatus princeps dona immensa contulit, & fabri-
cam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo ut sedem
imperialē relinqueret, & beato Petro suisq; successoribus
pro futuram concederet. En nihil Melchiades a Constanti-
no donatum ait, nisi palatium Lateranense, & prædia, de qui-
bus Gregorius in registro facit sæpillime mentionem. Vbi
sunt qui non in dubium uocari nō sinunt, donatio Constā-
tini ualeat, nec ne, cum illa donatio fuerit & ante Siluestram
& rerum tantummodo priuatarū: quæ res quanq; plana
& aperta sit, tamen de ipso, quod isti stolidi proferre solent,
priuilegio differendū est. Et ante omnia non modo ille, qui
Gratianus uideri uoluit, qui nonnulla ad opus Gratiani ad-
iecit, improbitatis arguendus est, uerum etiam inscitia, qui
opinatur paginam priuilegij apud Gratianum contineri,
quod neq; docti unq; putarūt, & in uetustissimis quibusq;
codicibus decretorū non inuenitur. Et si quo in loco huius
rei Gratianus meminisset, non in hoc ubi isti collocant, seriē
ipsam orationis abrumpentes, sed in eo ubi agit de Ludo-
uici pactione, meminisset. Præterea duo milia locorū in de-
cretis sunt, quæ ab huius loci fide dissentiant. Quorū unus
est ubi, quæ superius retuli, Melchiadis uerba ponuntur.
Nonnulli eum qui hoc capitulū adiecit, aiunt uocatū paleā
uel uero nomine, uel ideo, q; quæ de suo adiunxit, ad Gra-
tianum cōparata, instar palarum iuxta frumenta existimen-
tur. Vtuncq; sit, indignissimū est credere, quæ ad hoc adie-
cta sunt, ea decretorū collectorem, aut ignorasse, aut magni
fecisse, habuisseq; pro ueris. Bene habet, sufficit. uicimus.
Primum q; hoc Gratianus non ait, ut isti mentiebantur, im-
mo adeo ut ex infinitis locis datur intelligi, negat atq; con-
futat. Deinde, quod unum & ignotum & nullius autorita-
tis ænauci hominem asserunt, ita etiam stolidum, ut ea Gra-
tiano affinixerit, quæ cum cæteris illius dictis cōgruere nō
possent. Hunc ergo uos autorē profertis? Huius unius te-
stimonio utimini? Huius cartulam, ad tantæ rei confirma-
tionem,

mationem, contra sex centa probationū genera recitatas :
At ego expectaueram, ut aurea sigilla, marmoratos titulos
mille autores ostenderetis. Sed ipse (dicitis) palea autorem
profert, fontem historiæ ostendit, & Gelasium papā cum
multis episcopis in testimonium citat. Ex gestis inquit Sil-
uestri, quæ beatus Gelasius in concilio. lxx. episcoporum a
catholicis legi cōmemorat, & pro antiquo usu multas hoc
dicit ecclesias imitari. In quibus legitur Constantinus &c.
Multo superius, ubi de libris legendis & non legendis agi-
tur, etiā dixerat, actus beati Siluestri præsulis, licet eius qui
scripsit nomen ignoramus, a multis tamen in urbe Roma
catholicis legi cognouimus, & pro antiquo usu imitantur
ecclesiæ. Mira hæc autoritas, mirum testimonium, in expu-
gnabilis probatio. Dono uobis hoc, Gelasium dum de con-
cilio. lxx. episcoporū loquitur id dixisse, Nū id dixit, paginā
priuilegij in beatissimi Siluestri gestis legi, & hoc Romæ,
cuius ecclesiæ autoritatē multæ aliæ sequuntur. Quod ego
non nego, concedo, fateor. Me quoq; una cum Gelasio tes-
tem exhibeo. Verum quid uobis ista res prodest, nisi ut
in adducendis testibus mentiri uoluisset uideamini. Ignora-
tur nomen eius, qui hoc decretis adscripsit, & solus hoc di-
cit. Ignoratur nomen eius qui scripsit historiam, & solus is
& falso testis assertur. Et uos boni uiri atq; prudētes hoc fa-
tis superq; esse ad tantæ rei testimoniū existimatis : At ui-
dete, quantū inter meum intersit uestrumq; iudicium. Ego
ne si hoc quidem apud gesta Siluestri priuilegiū continere-
tur, pro uero habendum putarem, cum historia illa non hi-
storia sit, sed poetica & impudentissima fabula, ut posterius
ostendam. Nec quisq; alius, alicuius duntaxat autoritatis,
de hoc priuilegio habeat mētionem. Et Iacobus Voraginē-
sis propensus in amorem clericorū, ut Archiepiscopus, ta-
men in gestis sanctorū, de donatione Constantini, ut fabu-
losa nec digna quæ inter gesta Siluestri poneretur, silentiū
egit, lata quodammodo sententiā contra eos, si qui hæc h-

F

teris mandauissent. Sed ipsum falsarium, ac uere paleam, non triticum, obtorto collo in iudiciū trahere uolo. Quid ais Falsarie? Vnde sit, quod istud priuilegiū inter Siluestri gesta non legimus? Credo rarus hic liber est, difficilisq; inuentu, nec uulgo habetur. Sed tanq; facti olim a pōtificibus aut libri Sibillini, a decem uiris custoditur. Lingua græca, aut Syriaca, aut Chaldaica scriptus est. Testatur Gelasius a multis catholicis legi, Voraginenſis de eo meminit. Nos quoq; mille & antiquæ scripta exemplaria uidimus, & in omni fere cathedrali ecclesia, cū adest Siluestri natalis dies, lectitantur, & tamen nemo se illic legisse istud ait, quod tu affingis, nemo audisse, nemo somniasse. An alia quædā fortassis hystoria est? Et quæ nam ista erit? Ego aliam nescio, nec abs te aliam dici interpreter. Quippe de ea tu loqueris quam Gelasius apud multas ecclesias lectitari refert. In hac aut tuum priuilegium non inuenimus. Quod si istud in uita Siluestri non legitur, quid tu ita legi tradidisti? Quid in tanta re iocari es ausus? & leuiū hominū cupiditatem eludere? Sed stultus sum, qui illius potius insector audaciā, q̃ istorum dementiam qui crediderunt. Si quis apud Græcos, apud Hebræos, apud barbaros diceret, hoc esse memorie proditum, nonne suberetur nominare autorem proferri codicem? & locum ab interprete fideli exponi, anteq; crederetur? Nūc de lingua uestra, de notissimo codice sit mentio, & uos tam incredibile factum, aut non inquiritis, aut cū scriptum non reperiatis, tam prona estis credulitate, ut pro scripto habeatis, atq; pro uero. Et hoc titulo contenti, terras miscetis & maria, & quasi nullum subsit dubium, eos qui uobis non credunt, terrore bellorum alijsq; minis prosequimini. Bone Iesu, quanta uis, quanta diuinitas est ueritatis, quæ per sese, sine magno conatu, ab omnibus dolis ac fallacijs, seipsa defendit, ut non immerito, cum esset apud Dariū regem exorta contentio, quod foret maxime ualidū, & aliud aliud diceret, tributa sit palma ueritati.

Quia cum sacerdotibus, non cum secularibus mihi res est,
ecclesiastica magis, quam secularia sunt exempla repetenda.
Iudas Machabeus, cum dimissis Romam legatis, foedus;
amicitiamque a Senatu impetrasset, curauit uerba foederis in
aer incidenda, Hierosolymamque portanda. Taceo de lapideis
deis decalogi tabulis, quas deus Moyse dedit. Ista uero tam
magnifica Constantini, & tam inaudita donatio, nullis neque
in auro, neque in argento, neque in aere, neque in marmo-
re, neque postremo in libris, probari documentis pos-
test. Sed tantum, si isti credimus, in charta siue membra-
na. Iobal primus Musices autor, ut est apud Iosephum,
cum esset a maioribus tradita per manus opinio, res huma-
nas semel aqua, iterum igni delendas, doctrinam suam dua-
bus columnis inscripsit, lateritia contra ignem, lapidea con-
tra aquas. Quae ad Iosephi aetatem, ut idem scribit, perman-
sit. Ut suum in omnes beneficium semper extaret. & apud
Romanos rusticanos adhuc, & agrestes, cum paruae & ra-
rae litterae essent, tamen leges duodecim tabularum in aer fu-
erunt incissae, quae in capta atque incensa a Gallis urbe, inco-
lumes postea sunt repertae. Adeo duo maxima in rebus
humanis, diuturnitatem temporis, & fortunae uiolentiam,
uincit circumspecta prouidentia. Constantinus uero, orbis
terrae donationem, papyro tantum & atramento signauit, cum
praesertim machinator fabulae quisquis ille fuit, faciat Con-
stantinum dicentem, se credere, non de fore, qui donatio-
nem hanc impia auaritia rescinderet. Hoc times Constan-
tine, & non caues, ne ii qui Romam Siluestro eriperent,
cartulam quoque surriperent? Quid ipse Siluester? pro se
nihil agit? Ita omnia Constantino remittit? Ita securus ac
segnis est? In tanto negotio, nihil sibi, nihil ecclesiae suae ni-
hil posteritati prospicit? En cui imperium Ro. administran-
dum committis, qui tam magnae rei, tantoque aut lucro aut
periculo indormit. Siquidem sublata chartula, priuilegij
F ij

donatio, utiq; ætate procedente probari non poterit. Pagina
nam priuilegiū appellat homo uesanus priuilegium ne tum
libet uelut præsentem insectari, uocas donationē orbis ter-
rarum, & hoc in pagina uis esse scriptū, & isto genere ora-
tionis usum esse Constantinū. Si titulus absurdus est, quæ-
rā cætera existimemus?

Constantinus Imp. quarto die sui baptismatis priuilegi-
um Ro. ecclesiæ pontifici contulit, ut in urbe Roma sacer-
dotes, ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. Hoc in
ipsa Siluestri historia continetur. Ex quo dubitari non
potest, ubi nam scriptum significetur priuilegium. Sed mo-
re eorū, qui mēdacia machinantur, a uero incepit, ut sequē-
tibus, quæ falsa sunt, conciliet fidem. Vt Sinon apud Virg.
Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcunq; fatebor, uera
inquit, nec me argolica de gente negabo. hoc primum, dein-
de falsa subiecit. Ita hoc loco noster Sinon facit, qui quā a
uero incepisset, adiecit. In eo priuilegio, ita inter cætera
legitur. Vtile iudicauimus una cum omnibus Satrapis no-
stris, & uniuerso Senatu, optimatibus etiam, & cū cuncto
populo imperio Romanæ ecclesiæ subiacenti, ut sicut bea-
tus Petrus in terris uicarius dei uidetur esse constitutus, ita
& pōtiffices ipsius principis apostolorū uicem, principatus
potestatem, amplius q̄ terrenæ imperialis nostræ serenita-
tis mansuetudo habere uideretur, cōcessam a nobis nostro
que imperio obtineant. O scelerate atq; malefice, eadē,
quam affers in testimonium, refert historia, longo tempore
senatoriū ordinis uoluisse accipere religionem christianam
& Constantinum pauperes sollicitasse precio ad baptismū.
Et tu ais intra primos statim dies, Senatum, optimates, satra-
pas, quasi iam christianos de honestanda ecclesia Ro. cum
Cæsare decreuisse. Quid q̄ uis interfuisse satrapas? O cau-
tes, o stipes. Sic loquuntur Cæsares? Sic concipi solent de-
creta Romana? Quis unq; satrapas in consilijs Romano-
rum nominari audiuit? Non teneo memoria unq; legisse

Satrapa

me ullum, non modo Romanū, sed ne in Romanorū quī-
dem prouintijs Satrapam nominatum. At hic Imperatoris
Satrapas uocat. eosq; Senatui præponit, quū omnes hono-
res, etiam qui principi deferuntur, tantum a Senatu decer-
nantur, adiuncto populoq; Romano. Hinc est quod in la-
pidibus uetustis, aut tabulis æreis, aut numismatis duas lite-
ras uidemus. S. C. id est Senatus consulto, uel quatuor. S.
P. Q. R. hoc est, Senatus populusq; Romanus. Et, ut Ter-
tullianus meminit, quū Pontius Pilatus de admirandis chri-
sti actionibus ad Tiberium Cæsarem, non ad Senatum scri-
psisset, siquidem magistratus ad senatum de magnis rebus
scribere consueuerant, Senatus hanc rem indigne tulit, Ti-
berioq; prærogatiuam ferenti, ut Iesus pro deo coleretur,
repugnauit, ob tacitam tantūmodo indignationem, offensa
senatorie dignitatis. Et ut scias quantum senatus ualeat au-
toritas, ne pro deo coleretur obtinuit. Quid, quod ais opti-
mates? quos aut primarios in rep. intelligimus uiros, qui
cur nominantur, quū de ceteris magistratibus silentium sit?
aut eos qui populares non sunt, beneuolentiam populi au-
cupantes, sed optimi cuiusq; & bonarum partium studiosi,
ac defensores, ut Cicero quadā oratione demonstrat. Ideo-
que Cæsarem ante oppressam remp. popularem fuisse dici-
mus, Catonem ex optimatibus, quorum differentiam Sa-
lustius explicauit. Neq; hi optimates magis, q̃ populares,
aut cæteri boni uiri, dicuntur in consilio adhiberi. Sed quid
mirum si adhibentur optimates, ubi cunctus populus, si ho-
mini credimus, cum Senatu & Cæsare iudicauit? Et is qui
dem Ro. ecclesie subiacens? & quis iste est populus? Ro-
manus ne? Accur non dicitur populus Ro. potius q̃ po-
pulus subiacens? Quæ noua ista cōtumelia est in quiritēs,
de quibus optimi poetæ elogium est, Tu regere imperio
populos Romane memēto? Qui regit alios populos, ipse
uocatur, populus subiacens, quod inauditum est. Nam in
hoc, ut in multis epistolis Gregorius testatur, differt Roma

F in

Optimates

Populares

Populus subiacens

nus pontifex a cæteris, quod solus est princeps liberi popu-
 li. Cæterū ita sit, ut uis. Nōne & alij populi subiacent? An
 alios quoq; significas? Quō fieri istud triduo poterat, ut
 oēs populi subiacentes Ro. ec. illi decreto adessent? Tā &
 si nō oīs sex populi iudicabat. Quid anteq; subiecisset Ro.
 pontifici populū Constantinus, subiectū uocaret? Quid, q;
 hi qui subiacentes uocantur, faciendo dicūtur præfuisse de-
 creto? Quid, q; hoc ipsum dicuntur decreuisse, ut sint subia-
 centes, & ut ille cui subiacet hos habeat subiactēs? Quid
 agis aliud infelix, nisi ut iudices te uoluntatē fallēdi habere,
 facultatē nō habere? Eligētes nobis ipsum principem apo-
 stolorū, uel eius uicarios, firmos apud deū esse patronos.
 Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sacro
 sanctā Ro. ec. decreuimus uenerāter honorare, & amplius
 q; nostrū imperiū, terrenūq; thronū, sedem sacratissimā be-
 ati Petri gloriose exaltare, tribuentes ei potestātē, & gloriā
 & dignitatē, atq; uigorē, & honorificentiam imperialē. Re-
 uiuiscē paulisper firmiane lactanti, resisteq; huic asino tam
 uaste, immaniterq; rudēti. Ita uerborū turgentium strepitu de-
 lectatur, ut eadem repetat, & incultet, quæ modo dixerat.
 Hunc ne in modū auro tuo loquebātur Cæsarū scribæ, ne
 dicā agalones? Elegit sibi illos Cōstantinus nō patronos,
 sed esse patronos. Interposuit illud esse, ut numerū redde-
 ret cōcinniorē. Honestā ratio, barbare loqui, ut uenustius
 currat oratio, si modo quid in tāta scabritia uenustū esse po-
 test. Eligentes principē apostolorū, uel eius uicarios. Nō
 elegis Petrum, & eius deinceps uicarios, sed aut hunc, ex-
 clusis illis, aut illos hoc excluso. Et pontifices Ro. appellat
 uicarios Petri, quasi uel uiuat Petrus, uel minori dignitate
 sint cæteri, q; Petrus fuit. Nonne & illud barbarū est, a no-
 bis nostroq; imperio? quasi imperium habeat animū con-
 cedendi & potestātē. Nec fuit contentus dicere, obtineant,
 nisi etiā diceret concessam, quū satis alterū esset. Et illud, fir-
 mos patronos, perq; elegās est. Scilicet firmos uult, ne pe-

Epsc. pte.
 ora. 50.

Vol.
 Via iur.

cunīa corrumpantur, aut metū labantur. Et illud, terrenā imperialis potētia, duo adiectiua sine copula, & illud, ueneranter honorare, & illud, nostrā imperialis serenitatis mansuetudo, Lactantianā eloquentiam redolet, quum de potentia agatur imperij, serenitatē nominare, & mansuetudinem, non amplitudinem & maiestatem. Quod etiā tumida superbīa inflatum est, ut in illo quoq; gloriose exaltare per gloriam & potestātē & dignitatē & uigorē & honorificentiam imperialem, quod ex Apoc. sumptū uidetur, ubi dicitur, dignus est agnus qui occisus est, accipere uirtutem & dignitatem, & sapientiā, & fortitudinem, & honorē, & benedictionem. Frequenter, ut posterius liquebit, titulos dei sibi arrogare fingitur Constantinus, & imitari uelle sermonem sacrę scripturę, quē nunq; legerat. Atq; decernentes sancimus, ut principatū teneat, tam super quatuor sedes, Alexandrinā, Antiochenā, Hierosolymitanā, Constantino politanam, q̄s etiā super oēs, in uniuerso orbe terrarū, dei ecclesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sacrosacrę Ro. ecclesię extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus, & totius mundi existat, & eius iudicio, quę ad cultum dei, & fidē christianorū, uel stabilitatē procurandā fuerint, disponant. Omitto hic barbaricę orationis, q̄ princeps sacerdotibus, p̄ sacerdotū dixit, & q̄ in eodē loco posuit, extiterit & existat, & quū dixerit, & in uniuerso orbe terrarū, iterū addit, totius mūdi, quasi quiddā diuersū, aut cōlū, quę mundi pars est, cōplecti uelit, quū bona pars orbis terrarū sub Roma nō esset, & qd' fidē christianorū, uel stabilitatem procurandā, tanq; nō possint simul esse, distinxerit, & q̄ decernere & sancire miscuit. & ueluti prius cum cæteris Constantinus nō iudicasset, decernere eū, & tanq; pœnam proponat sancire, & quidem una cum populo sancire facit. Quis hoc christianus pati queat, & nō papam, qui hoc patitur, ac libens audit, & recitat, censorie seueręq; castiget, q̄ quum a christiano primatū acceperit Romana sedes, & id

Constantino-
polis

Gratiano testante, multisq; Græcorum, octaua synodus de-
clararit, accepisse dicatur a Constantino uix dum christia-
no, tanq; a Christo? Hoc ille modestissimus princeps, hoc
pijsimus pontifex audire uoluisset? Absit tam graue ab
utroq; eorum nephas. Quid, quod multo est absurdius, ca-
pit ne rerum natura, ut quis de Constantinopoli loqueretur,
tanq; una patriarchalium sedium, quæ nondum esset,
nec patriarchalis, nec sedes, nec urbs christiana, nec sic no-
minata, nec condita, nec ad cōdendum destinata? Quippe
priuilegium cōcessum est triduo, q; Constantinus esset esse-
tus Christianus, quum Byzantium adhuc erat, non Con-
stantinopolis. Mentiar, nisi hoc quoq; confiteatur hic stoli-
dus. Scribit enim prope calcē priuilegij. Vnde congruū
prospeximus nostrum imperium, & regiā potestatem, oriē-
talibus transferri regionibus, & in Bizantine prouintia op-
timo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrū
constitui imperium. Si ille alio transferre uolebat impe-
rium, nondum transfulerat. Si illic uolebat constituere im-
perium, nondum constituerat. Sic si uolebat edificare urbē,
nondum ædificarat. Non ergo fecisset mentionem, de patri-
archali, de una quatuor sedium, de christiana, de sic nomi-
nata, de condita, de qua condenda, ut historiæ placet, quam
palea in testimonium affert, ne cogitarat quidē. Atqui non
uidet hæc belua, siue is palea sit, siue alius quem alius sequi-
tur, se dissentire. Vbi Constantinus, non sua sponte, sed in-
ter quietem, admonitu dei, non Romæ, sed Bizantiij, nō in-
tra paucos dies, sed post aliquot annos, dicitur decreuisse
de urbe condenda, nomenq; quod in somnis edoctus fue-
rat indidisse. Quis ergo nō uidet, qui priuilegium cōposuit
eum diu post tempora Constantini fuisse? & quum uellet
adornare mendacium, excidisse sibi q; ante dixisset, hæc ge-
sta esse Romæ, tertio die, q; ille fuisset baptizatus, ut in eū
decentissime cadat, tritum uetustate prouerbium, mēdaces
memores esse oportere. Quid, q; Bizantiū, prouincia haud
quaq;

Byzantiū

quāq; capax tantæ urbis condendæ? Nāq; muris com-
 plexa est Cōstantinopolis uetus Bizantium, & hic in eius
 optimo loco ait urbem esse condendam. Quid, quod Thra-
 ciam, ubi positum erat Bizantium, uult esse in oriente, quæ
 uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Cōstantinus lo-
 cum, quem condendæ urbi delegerat, sub quo cœlo esset,
 urbiq; an prouincia, quanta eius mensura foret. Ecclesijs
 beatorum apostolorū Petri & Pauli, pro continuatione lu-
 minariorum, possessionū prædia contulimus, & rebus di-
 uersis eas ditauimus, & per nostram imperialem iussione[m]
 sacram, tam in oriente, q̃ in occidente, q̃ etiam a septentrio-
 ne & meridionali plaga, uidelicet & in India, Græcia, Asia
 Thracia, Affrica, & Italia, uel diuersis insulis, nostra largita-
 te, Et concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissi-
 mi patris nostri Siluestri, summi pont. successorūq; eius
 omnia disponant. O furcifer. Ecclesiæ ne id est tēpla Ro-
 mæ erāt Petro & Paulo dicatæ? Quis eas extruxerat? quis
 ædificare ausus fuisset, quū nuscq; foret, ut historia ait, chris-
 tianis locus, nisi secreta & latebræ, aut si qua templa Romæ
 fuissent, illis dicata apostolis, non erant digna in quibus tan-
 ta luminaria accenderentur, ediculæ sacræ, non edes, sacella
 non templa oratoria inter priuatos parietes, nō publica de-
 lubra? Non ergo ante cura gerenda erat de luminaribus
 templorū, q̃ de ipsis templis. Quid ais tu, qui facis Cōstan-
 tinum dicentem Petrum & Paulū beatos, Syluestrū uero,
 cum adhuc uiuit, beatissimū, & suam, qui paulo ante fuisset
 ethnicus, iussione[m] sacram? Tanta ne conferenda sunt pro
 continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarū fatigetur?
 At quæ ista prædia sunt, præsertim possessionum? prædio-
 rum possessiones dicere solemus, non possessionū prædia.
 Das prædia, nec quæ prædia explicas. Ditasti diuersis rebus
 nec quando nec quibus rebus ostendis. Vis plagas orbis
 a Siluestro disponi, nec pandis quo genere disponendi. Cō-
 cessisti hæc antea, cur te hodie incepisse significas, honorare

G

Thracia.

Beatis.

possessiones prædia.

ecclesiam Ro. & ei priuilegiū concedere? Hodie concedis?
 Hodie diras? Cur dicis concessimus, & ditauimus? Quid
 loqueris, aut quid sentis bestia? Cū fabulæ machinatore mi
 hi sermo est, non cū optimo principe Cōstantino. Sed quid
 in te ullā prudentiā, ullam doctrinā requiro, qui nullo inge
 nio, nulla literatura es præditus? qui ais luminariorū pro
 luminariū. Et orientalibus transferri regionibus pro eo, qd
 est, ad orientales transferri regiones. Quid porro, istæ, ne
 sunt quatuor plagæ? quā orientālē numeras? Thraciā ne?
 An, ut dixi, uergit ad Septentrionē, an Iudeā? At magis ad
 meridiē spectat, utpote uicina Aegypto. Quā item occidē
 talem? Italiā ne? At hæc in Italia gerebantur, quā nemo il
 lic agens occidentalem uocat, quū Hispanias dicamus esse
 in occidente, & Italia hinc ad meridiē, illinc ad arcton mā
 gis q̄ ad occidentē uergit, quā septentrionalem? An Thra
 ciam? At ipse ad orientē esse uis, An Asiam? at hæc sola to
 tum possidet orientem, septentrionem uero cōmunem cū
 Europa. Quā meridionalem? Certe Africā. At cur nō ali
 quam nominatim prouinciā proferebas? Nisi forte Eihio
 pes Ro. imperio suberant. Et nihilominus nō habent locū
 Asia & Africa, quū orbem terrarū in quattuor diuidimus
 partes, & nominatim regiones singulare referimus. Sed cū
 in tres, Asiam, Africā, Europā. Nisi Asiam pro asiatica pro
 prouincia, Africā pro ea prouincia, quæ prope Getulos est,
 appellas. Quæ nō uideo cur præcipue nominentur. Siccine
 loquutus esset Constan. quū quattuor orbis plagas exequi
 tur, ut has regiones nominaret, ceteras nō nominaret, & a
 Iudæa inciperet, quæ pars Syriæ numerat, & quæ amplius
 Iudæa nō erat, euerfa Hierosolyma, fugatis, ac prope extin
 ctis Iudæis, ita, ut credā uix aliquē in sua patria tunc permā
 sisse, sed alias habitasse nationes? Vbi tandem erat Iudæa,
 quæ nec Iudæa amplius uocabatur, ut hodie uidemus illud
 terræ nomen extinctum? Et sicut exterminatis Chananeis
 Chananea regio desijt appellari, commutato nomine in Iu

Lūmina
 uis

Plagæ

Asia
 Africa

Iudæa

deam a nouis incolis, ita exterminatis Iudæis, & conuenis
gentibus eā incolentibus delierat Iudæa nominari. Nuncu-
pas Iudæā, Thraciā, insulas, Hispanias uero, Gallias, Germa-
nos, nō putas nuncupādos, & cū de alijs linguis loquaris,
Hebræa, Græca, barbara, de ulla puincia, latino sermone
utentiū, nō loqueris. Video, has igit̃ omisisti, ut postea in
donatione cōplectereris. Et qd nō tanti erant tot prouincię
occidentis, ut cōtinuādis luminaribus suppeditarēt sūptus,
nisi reliqs orbis adiuuaret. Transeo, q̃ hec cōcedi ais per lar-
gitatem. nō ergo, ut isti aiunt, ob leprę curationē. Alioquin
insolens sit, quisquis remunerationē loco munerū ponit.

Btō Siluestro, eiusq; uicario, de p̃senti tradimus palatiū
imperij nostri Lateranē. deinde diadema, uidelicet coronā
capitis nostri, simulq; phrygiū, necnō superhumerales, uide-
licet lorū, qd' imperiale circūdare solet collū, uerūetiā chla-
mydē purpureā, atq; tunicā coccineā, & oīa imperialia indu-
menta, seu etiā dignitatē imperialiū præsidentū equitū, cō-
ferentes ei etiā imperialia scepra, simulq; cuncta signa, atq;
banna, & diuersa ornamēta imperialia, & oēm processionē
imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Viris etiam
diuersi ordinis reuerē. clericis sanctæ Ro. ec. seruientibus
illud culmen singularū potentia, & p̃cellentiæ, habere san-
cimus, cuius amplissimus noster senatus uidet̃ gloriā ador-
nari. i. patritios, cōsules, effici. Necnō in ceteris dignitatib;
imperialibus eos pmulgauimus decorari. Et sicut imperialis
extat decorata militia, ita clerū san. Ro. ec. adornari decreui-
mus. Et quēadmodū imperialis potētia, diuersis officijs cu-
biculariorū nēpe, & hostiariorū, atq; oīm cōcubitorū ador-
natur, ita & s. Ro. ec. decorari uolumus. Et ut amplissime
pontificale decus p̃fulgeat, decreuimus, ut & clerici sancti,
eiusdē. s. Ro. ec. mappulis & lintheaminibus, id est cādidi-
simo colore decoratos equos equitēt & sicut noster senatus
calciamētis utit̃ cū udonibus, id est cādido lintheamine illu-
strent̃. & ita celestia, sicut terrestria ad laudē dei decorentur.

Hie schēckt
Keyser Cō-
stātin⁹ alles
das er hat,
dē bapst Sil-
uestro, bis
uff die bruch

G 4

O sancte Iesu, ad hunc sententias uoluentem sermonibus imperitis, non respondebis de turbine: non tonabis: non in tantam blasphemiam ultitria fulmina iaculabere: tantum ne probrum in tua familia sustines: Hoc audire, hoc uidere, hoc tandiu coniuuentibus oculis praterire potes: Sed patiens es, & multae misericordiae. Vereor tamen, ne patientia haec tua sit potius ira & condemnatio, qualis in illos fuit, de quibus dixisti, & dimisi eos secundum desiderium cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. Et alibi, Tradidi eos in reprobum sensum, ut faciant quae non conueniunt, quia non probauerunt se habere notitiam mei. Iube me quæso domine, ut exclamem aduersus eos, & forte conuertentur. O Romani pont. exemplum facinorum omnium, cæteris pontificibus. O improbissimi scribe & pharisæi, qui sedetis super cathedram Moyse, & opera Dathan & Abyron facitis, ita ne uestimenta apparatus, pompa equitatus, omnis denique uita Cæsaris, uicarium Christi decebit: Quæ communicatio sacerdotis ad Cæsarem: Ista ne Siluester uestimenta sibi induit: Eo apparatu incessit: Ea celebritate ministrantium domi uixit, atque regnauit: Sceleratissimi homines, non intelligunt Siluestro magis uestes Aaron, qui summus dei sacerdos fuerat, quam gentilis principis fuisse sumendas. Sed hæc alias erunt exagitanda uehementius. In præsentiarum autem de barbarismo cum hoc sycophanta loquamur, cuius ex stultiloquio, impudentissimum eius patescit sua sponte mendacium. Tradimus inquit palatium imperij nostri Lateranense, quasi male hoc loco inter ornamenta donum palatii posuisset, iterum postea ubi de donis agitur replicauit. Deinde diadema, & quasi illi non uideant, qui adsunt, interpretatur, uidelicet coronam. Verum hic non addidit ex auro, sed posterius eadem inculcans inquit, ex auro purissimo & gemmis preciosis. Ignorauit homo imperitus diadema e panño esse, aut forte e serico. Vnde sapiens illud regis dictum celebrari solet, quem ferunt traditum sibi diadema, priusquam capiti im-

Diadema

poneret, retentum, diu considerasse, ac dixisse, O nobilem
 magis q̃ felicem p̃anum, quem si quis penitus cognosceret
 q̃ multis sollicitudinibus periculisq; & miserijs suis refertus;
 ne humi quidem iacentē uellet tollere. Iste non putat illud
 nisi ex auro esse, cui circulus aureus nunc cum gemmis ap
 poni a regibus solet. Verum non erat rex Cōstantinus, nec
 regem appellare, nec regio se ritu ornare fuisset ausus. Im
 perator Ro. erat, non rex. Vbi rex est, ibi resp. non est. At
 in rep. multi fuerunt etiā uno tempore Imperatores. Nā
 Cicero frequenter ita scribit. M. Cicero Imperator illi uel il
 li Imperatori salutem. Licet postea peculiari nomine Ro
 manus princeps, ut summus omnium, Imperator appella
 retur. Simulq; Phrygium necnon superhumerales, uidelicet
 lorū, quod imperiale circundare solet collum. Quis
 unq; Phrygiū latine dici audiuit? Tu mihi, dum barbare lo
 queris, uideri uis Constantini aut Lactantij esse sermonē?
 Plautus in Menechmis Phrygionē p̃ concinnatore uestiū
 posuit Plinius Phrygiones appellat uestes acu pictas, qd̃
 earū Phryges fuerunt inuētores. Phrygiū uero quid signifi
 cet, hoc non exponis quod obscurū, exponis quod est clas
 rius, superhumerales ais esse lorū, nec quid sit lorū tenes.
 Non enim cingulū ex corio factū, quod dicitur lorū, sen
 tis circundari pro ornamento Cæsaris collo. Hinc est q̃ ha
 benas & uerba uocamus lora. Q. si quando dicantur lo
 ra aurea, non nisi de habenis, quæ aurato collo equi aut al
 terius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quæ te
 res, ut mea fert opinio sefellit, & quū lorū circundare col
 lo Cæsaris atq; Siluestrius, de hoīe, de Imperatore, desum
 mo pont. equū aut asinū, aut canē facis. Verū & chlamy
 dem purpuream, atq; tunicam coccineā. Quia Matthæus
 ait chlamydem coccineam, & Ioannes uestem purpuream,
 utrunq; uoluit hic eodem loco coniungere. Q. si idem co
 lor est, ut Euangelistæ significant, quid tu non fuisti cōten
 tus alterum nominasse, ut illi contenti fuerunt? Nisi accipis

G iij

Rex

Phrygiū

Phrygio

Lorū

Lora an
in qd.

Purpuream
Coccineam

Purpura

Com
Chlamys

Sen.

Sceptra

Signa

Sigilla

purpuram, ut nunc imperiti loquuntur; gemis panni serici colore albo. Est autem purpura piscis, cuius sanguine lana tingitur. Ideoque a tinctura datum est nomen panno cuius color pro rubro accipi potest, licet sit magis nigrescans, & proximus colori sanguinis concreti, & quasi uio-laceus. Inde ab Homero atque Virgilio purpureus dicitur sanguis, & marmor porphyricum, cuius color est simillimus amethysto. Graeci enim purpuram porphyram uocant. Coccineum pro rubro accipi forte non ignoras, sed cur faciat coccineum quum nos dicamus coccum, & chlamys, quod genus sit uestimenti, iurarem te plane nescire. Atque ut ne si longius persequendo singulas uestes, mendacem proderet. uno semel uerbo complexus est, dicens omnia imperialia indumenta. Quid? Etiam ne illa, quibus in bello, quibus in uenatione, quibus in ludis, quibus in conuiuijs amiciri solet? Quid stultius quam dicere oia Caesaris indumenta conuenire pontifici? Sed C. Lepide addit. Seu etiam dignitatem imperialium praesidentium equitum. Seu inquit, distinguere duo haec inuicem uoluit, quasi multum inter se habeant similitudinis & de imperatorio habitu ad equestrem dignitatem dilabitur nescio quid loquens. Mira quaedam effari uult, sed deprehendi in mendacio timet, eoque inflatis buccis & turgido guttore, dat sine mente sonum. Conferentes ei etiam imperialia sceptrum. Quae structura orationis? qui nitor? qui ordo? Quae nam sunt sceptrum ista imperialia? unum est sceptrum, non plura. Si modo sceptrum gerebat Imperator. Num & pontifex sceptrum manu gestabit? Cur non ei dabimus & ensen, & galeam, & iaculum? Simulque cuncta signa, atque banna. Quid tu signa accipis? Signa sunt aut statuae, unde frequenter legimus, signa ac tabulas, pro sculpturis & picturis. Pisces enim non in parietibus pingebant, sed in tabulis, aut uexilla, unde illud. Signa pares aquilas. A priore significato, sigilla dicuntur paruae statuae atque sculpturae. Num ergo statuas, aut aquilas suas Siluestro dabat Constantinus? Quid

hoc absurdius? At banna quid sibi uelit nō inuenio. Deus te perdat improbissime mortalium, qui sermonem barbarum attribuis seculo erudito. Et diuersa ornamenta imperialia. Quia dixit banna, satis putauit significatum esse, & ideo cætera sub uerbum uniuersale cōclufit. Et q̄ frequenter inculcat imperialia, quasi propria quædam sint ornāmēta Imperatoris magis, q̄ consulis, q̄ dictatoris, q̄ Cæsaris. & oēm processionem imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Proiecit ampullas, & sexquipedalia uerba, Rex regum Darius, cōsanguineusq; deorū, nunq̄ nisi plurali numero loqueris. Quæ est ista p̄cessio, imperialis cucumeris, per herbam torti, & crescentis in uentrem? Triumphasse existimas Cæsarem quoties domo prodibat, ut nunc solet papa, præcedentibus aibis equis, quos stratos, ornatosq; famuli dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil est uanius, nihilq; a pontifice Romano alienius. Quæ etiam ista gloria est? Gloriam ne, ut hebrææ linguæ mos est, pompam, & apparatus illum splendorem homo latinus appellasset? Vi illud quoque, militiam pro milites, quod ab Hebræis sumus mutuati, quorum libros Constantinus, aut ipsius scribæ nunquam aspexerant, Verum quanta est munificentia tua Imperator, qui nō satis habes ornasse summum pontificem, nisi ornes & omnē clerum? culmen singularis potentia & præcellentia ais, effici patritios, consules. Quis audiuit Senatores, aliosue homines effici patritios? consules efficiuntur, non patritij, ex domo uel patria, quæ eadem senatoria dicitur, siquidem Senatores patres conscripti sunt, uel ex equestri, uel ex plebeia, Plusq; est Senatorem q̄ patritium esse. Nam senator est unus e delectis consiliarijs reipublicæ, patritius uero qui e domo senatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex patribus conscriptis, non protinus & patritius est. Ridiculeque Romani mei hoc tempore faciunt, qui prætorem suum senatorem uocant, quū neq; senatus ex uno homine constare

Proressio

*Gloria .
militia*

Patritius

Senator

*Patritius
dignitas.*

*Latini
clerici*

*Vestitus
et
c.*

Ex parte.

*Conubi-
tores*

possit, necesseque sit senatorē habere collegas, & is, qui senator nunc dicitur, fungatur officio prætoris. At dignitas patritiatus in multis libris inuenitur inquires. Audio. Sed in his qui de temporibus post Cōstantinum loquuntur, ergo post Cōstantinum priuilegium confectum est. Sed nunc quid clerici fieri cōsules possunt? Coniugio sibi interdixere latini clerici, & cōsules fient? Habitoque delectu militum, cum legionibus & auxilijs in prouintias, quas fuerint sortiti, se conferent? Ministri ne & serui cōsules fiant, aut militaria ornāmēta nec bini ut solebat sed centeni & milleni ministri qui Ro. ecclesiæ seruiēnt, dignitate afficientur imperatoria? Et ego stolidus mirabar quod papa effici diceretur. Ministri Imperatores erunt, clerici uero milites. Milites ne clerici fient, aut militaria ornāmēta gestabūt nisi imperialia ornāmēta uniuersis clericis impertis. Nā nescio quid dicas. Et quod non uidet hanc fabulā ab his excogitatā esse, qui sibi oēm uestiendī licentiā esse uoluerūt. Vt existimem, si qua inter daemones qui aerē incolunt, ludorū genera exercentur, eos exprimēdo clericorū cultu, fastu, luxu, exerceri, & hoc scænici lusus genere maxime delectari. Vtrum magis insequar sententiæ an uerborū stoliditatem? Sententiæ auditis. Verborū hæc est, ut dicat senatum uideri adornari, quasi non utique adornetur, & quidem adornari gloria, & quod sit, factum esse uelit, ut promulgauimus, pro promulgamus. Illo enim modo sonat iucundius oratio, & eandem rem per præsens & per præteritum enunciet. Velut decernimus, & decreuimus. Et omnia sint referta his uocibus. Decernimus, decoramus. imperialis, imperatoria, potentia, gloria. Et extat pro est posuerit, quā extare sit supereminere, uel superesse, & nempe pro scilicet, & concubitores pro contubernales. Concubitores sunt qui concumbunt, & coeunt, nimirum scorta intelligenda sunt. Addit cum quibus dormiat, ne timeat opinor nocturna phantasmata. addit cubicularios, addit hostiarios. Non otiosum est, quare hæc ab eo

co

eo minuta referuntur, pupillū instituit, aut adolescentem filiū, non senē, cui omnia quibus necesse habet tenera ætas ipse uelut amantissimus pater preparat, ut Dauid Salomoni fecit. Atq; ut per omnes numeros fabula impleatur, dantur clericis equi, ne asinario illo Christi more super asellos sedeant, & dantur non operti, siue instrati, operimentis coloris albi, sed decorati colore albo. At quibus operimētis? non stragulis, nō babilonicis, aut quo alio genere, sed mappulis, & lintheaminibus. Mappæ ad mensam pertinent, lintheamina ad lectulos, & quasi dubiū sit cuius sint hæc coloris, interpretantur id est candidissimo colore. Dignus Constantino sermo, digna Lactantio facundia, quum in cæteris, tum uero in illo, equos equitent. Et quū de uestitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlauro, non de purpura, non de cæteris, de calciamentis sibi loquendum putauit. Nec lunulas appellauit, sed udones, siue cum udonibus, quos ut solet homo ineptus exponit, id est cādido lintheamine, quasi udones lintheamen sint. Non occurrit in præsentia ubi reperim udones, nisi apud Martialem Valerium, cuius distichon, quod inscribitur udones cilicini, hoc est. Nō hos lana dedit, sed olētis barba mariti, Cyniphio poterit planta latere sinu. Ergo non linei utiq; nec candidi sunt udones, quibus hic bipes asellus non calceari pedes senatorum ait, sed Senatores illustrari, atq; per hoc, sicut cœlestia, ita terrestria ad laudem dei decorentur. Quæ tu cœlestia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœlestia decorantur? Quæ autem deo laus ista sit, tu uideris. Ego, si qua fides mihi est, nihil puto, nec deo nec cæteris hominibus magis esse inuisum, q̃ tantam clericorū in rebus secularibus licentiam. Verum quid ego in singula impetum facio, dies me deficiet, si uniuersa non dico amplificare, sed attingere uelim.

Præ omnibus autem licentiā tribuimus beato Siluestro & successoribus eius, ex nostro iudicio, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero

H

*Equi de -
rit.*

*Mappæ -
Lintheamina*

Udones

religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus pre-
 sumat superbe agere. Quis est hic Melchisedech, qui patri
 archam Abraam benedicit? Constantinus ne uix christia-
 nus facultatem ei, a quo baptizatus est & quem beatum
 appellat, tribuit clericandi? Quasi prius nec fecisset hoc Sil-
 uester, nec facere potuisset? Et qua comminatione uetuit,
 ne quis impedimento esset? Nullus ex omnibus presumat
 superbe agere. Qua etiam elegantia? Connumerare in nu-
 mero religioso religiosorum, clericare clericorum & indi-
 ctu & placatu. Atque iterum ad diadema reuertitur. De-
 creuimus itaque & hoc, ut ipse, & successores eius diadema-
 te, uidelicet corona, quam ex capite nostro illi concesseri-
 mus, ex auro purissimo, & gemmis preciosis, uti debeant,
 pro honore beati Petri. Iterum interpretatur diadema. Cum
 barbaris enim & obliuiosis loquebatur, & adjicit, de auro
 purissimo, ne forte aliquid æris, aut scorix crederes admi-
 xtum. Et gemmas cum dixit addit preciosas, eodem timore,
 ne uiles forsitan suspicareris. Cur tamen non preciosissimas, quæ
 admodum aurum purissimum? Plus nanque interest inter
 gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum di-
 cere debuisset distinctum gemmis, dixit ex gemmis. Quis
 non uidet ex eo loco sumptum, quem princeps gentilis non
 legerat, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso?
 Sic loquutus est Cæsar uanitate quadam coronæ suæ iactan-
 dæ, si modo Cæsares coronabantur, in seipsum contumelio-
 sus, qui uereretur, ne opinarentur homines, eum non gesta-
 re coronam ex auro purissimo, cum gemmis preciosis, nisi in-
 dicasset? Accipe causam, cur sic loquatur, pro honore be-
 ati Petri. quasi Christus non sit summus angularis lapis,
 in quo templum ecclesiæ constructum est, sed Petrus, quod ite-
 rum postea facit. Quem si tantopere uenerari uolebat, cur
 non templum episcopali illi potius, quam Iohanni baptistæ Ro-
 mæ dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne testatur
 non seculo Constantini, sed posteriori cantilenam hanc esse

Ex gemmis.
 pro
 distinctu
 gemmis

Episcopo
 Romæ

confictam? Deceuius q̄ uti debeant, pro eo quod est
deceuius ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo
loquuntur, & scribunt, iussi q̄ deberes uenire, pro eo quod
est iussi ut uenires & deceuius, & concessimus, quali nō
tunc fiant illa, sed alio quodam tempore facta sint.

Ipse uero beatus papa super coronam clericatus, quam ge
rit ad gloriam beatissimi Petri, ipsa ex auro non est pallus
uti corona. O tuam singularem stultitiam Constantine,
modo dicebas coronam super caput papæ ad honorem fa
cere beati Petri, nunc ais non facere, quia Siluester illā re
cusat, & quū factum recusantis probes, tamen iubes eum
aurea uti corona. Et quod hic non debere se agere existi
mat, id tu ipsius successores dicis agere debere. Transeo, q̄
rasuram coronam uocas, & papam pontificem Romanū,
qui nondum peculiariter sic appellari erat ceptus.

Phrygium uero candidissimo nitore splendidū, dñi re
surrectionem designātes, eius sacratissimo uertici manibus
nostris imposuimus, & tenentes frenum equi, pro reueren
tia beati Petri apostoli, dextratoris officium illi exhibui
mus, statuētes eodem Phrygio omnes eius successores
singulariter uti, in processionibus ad imperij nostri imita
tionem. Nonne uidetur hic author fabulæ, nō per im
prudētiā, sed consulto & dedita opera præuaricari, &
undique anlas ad se reprehendendum præbere. In eodem
loco ait phrygio & dominicam resurrectionem representa
ri, & imperij cæsarij esse imitationem, quæ duo inter se ma
xime discrepant. Deum testor, non inuenio quibus uerbis
qua uerborum atrocitate confodiam hunc perditissimum
nebulonem. Ita omnia uerba plena insanix euomit. Con
stantinum non tantum officio similem Moyli, qui summū
sacerdotem iussu dei ornauit, sed secreta mysteria facit ex
ponentem, quod difficillimum est his, qui diu in sacris li
teris sunt uersati. Cur non fecisti etiam Constantinum pon
tificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt, ut com

*Corona y
rasura*

et alia

modius ipsius ornamenta in alterum summū pont. tranſſe-
rentur? Sed nesciſti hitorias. Ago itaq; deo etiam hoc no-
mine gratias, q̃ iſtam nephandiſſimam mentem, nō niſi in
ſtultiſſimum hominem cadere permiſit. Quod etiam poſte-
riora declarant. Nanq; Aaron ſedenti in equo, Moysen in-
ducit, dextratoris exhibuiſſe officium, & non hoc per me-
diū Iſrael, ſed per Chanaanos atq; Aegyptios: id eſt per inſi-
delem ciuitatem, ubi non tam imperium erat orbis terrarū
q̃ demonum, & daemones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex non uileſcat, ſed magis q̃ im-
perij terreni dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam
palatium noſtrum, q̃q; Romanā urbem & omnes Italię ſi-
ue occidentalium regionum prouintias, loca, ciuitates, bea-
tiſſimo pōtifi & uniuerſali papæ Silueſtro tradimus, atq;
relinquimus, & ab eo, & ſucceſſoribus eius per pragmati-
cum conſtitutum decreuiſmus diſponendas, atq; iuri ſanctę
Ro. eccleſiæ permanendas. De hoc in oratione Romano-
rum & Silueſtri multa diſſeruiſmus. Huius loci eſt ut dica-
mus neminem fuiſſe facturū, ut nationes uno cunctas uer-
bo donationis inuolueret, & qui minutifſima quæq; ſupe-
rius eſt executus, lorum, calceos, lintheamina, equorū orna-
menta non referret nominatim prouincias, quarū ſingulæ
nō ſingulos reges nunc aut principes regibus pares habēt.
Sed ignorauit uidelicet hic falſator, q̃ prouincię ſub Cōſtan-
tīn. erāt, quæ nō erāt. Nā certe cunctæ ſub eo nō erant. Alexā-
dro extincto uidemus ſingulas regiones inducū partitione
numeratas. A Xenophōte terras, principesq; nominatos, q̃
uel ultro, uel armis ſub imperio Cyri fuerūt. Ab Homero
Græcorū, Barbarorūq; regū, nomen, genus, patriā, mores,
uires, pulchritudinem, numerū nauium, & prope numerū
militum, cathalago comprehenſum. Cuius exemplū quū
multi Græci, tum uero noſtri latini, Ennius, Virgilius, Lu-
canus, Statiſus, aliq; nonnulli imitati ſunt. A Iofue & Moy-
ſe in diuiſione terrę promiſſionis, uículos quoq; uniuerſos

fuisse descriptos. Et tu gratularis etiam prouincias recensere? Occidentales tantum prouincias nominas. Qui sunt fines occidentis? ubi incipiunt? ubi desinunt? Num ita certi constituti sunt termini occidentis, & orientis, meridiei & septentrionis, ut sunt Asia, Africa, Europa? Necessaria uerba subtrahis, ingeris superuacua. Dicit prouincias, loca, ciuitates. Nonne & prouinciæ & urbes loca sunt? & quum dixeris prouincias, subiungis ciuitates, quasi hæc sub illis non intelligantur. Sed non est mirum, qui tantam orbis terrarum partem a se alienat, eundem urbium prouinciarumque nomina præterire, & quasi lethargo oppressum, quid loquatur ignorare. Italiae siue occidentalium regionum. Tandem aut hoc aut illud, quum tamen utrumque intelligat, appellans prouincias regionum, quum sint potius regiones prouinciarum, & permanendam dicens pro permansurâ. Vnde congruum prospeximus, nostrum imperium, & regiâ potestatem orientalibus transferri regionibus, & in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrum constitui imperium. Taceo quod dixit ciuitates ædificari cum urbes ædificentur non ciuitates, & Italiam prouinciâ, si tu es Constantinus, redde causam, cur illum potissimum locum condendæ urbis delegeris? Quod enim te alio transferas post Romam traditam, non tam congruum quam necessarium est. Nec te appelles Imperatorem, qui Romam amisisti, & de nomine Romano, quod discerpis pessime meritis es. Nec regem, quod nemo ante te fecit nisi ideo te regem appelles, quia Romanus esse desisti. Sed affers causam sane honestam. Quoniam ubi princeps sacerdotum & christianæ religionis caput constitutum est, ab Imperatore cælesti, iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. O stultum Dauid, stultum Salomonem, stultum Ezechiam, Iosiamque, & cæteros reges stultos, ac parum religiosos, qui in urbe Hierusalem cum summis sacerdotibus habitare sustinuerunt, nec tota illis urbe cesserunt. Plus sapit Constantinus

H iij

*Vzbrs. c. di.
firma*

tinus triduo, q̄ illi tota uita sapere potuerunt, & Imperato-
rem coelestem appellas, quia terrenum accepit imperium.
nisi deum intelligis, nam ambigue loqueris, a quo terrenū
principatum sacerdotum, super urbe Romana, cæterisq; lo-
cis, constitutum esse mentiris. Hæc uero omnia, quæ per
hanc imperialem sacram scripturam, & per alia diuina de-
creta statuimus & firmauimus, usq; in finem mundi, illiba-
ta & inconcussa permanere decreuimus. Modo te terrenū
te uocaueras Constantine, nunc diuū, sacrumq; uocas ad
gentilitatem recidis, & plusq; gentilitatem. Deum te facis,
& uerba tua sacra, & decreta immortalia, nam mundo im-
peras, ut tua iussa conseruet illibata & inconcussa. Non co-
gitas quis tu es. Modo e sordidissimo impietatis cæno lo-
tus, & uix perlotus. Cur non addebas, iota unum, aut apex
unus de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat cæ-
lum & terra. Regnum Saul adeo electi ad filios non perue-
nit, regnum Dauid in nepote discerptum est, & postea ex-
tinctum. Et tu ad finem usq; mūdi regnū, quod tu summo
deo tradis permanens, tua auctoritate decernis. Quis
etiam te tam cito docuit mundum esse periturum? Nam
poetis, qui hoc etiam testantur, non puto te hoc tempore fi-
dem habere. Ergo hoc tu nō dixisses, sed alius tibi affinxit.
Cæterum qui tam magnifice superbeq; loquutus est, time-
re incipit, sibiq; dissidere, eoq; obtestationibus agit. Vnde
coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terri-
bili eius iudicio obtestamur, omnes nostros successores
Imperatores, & cunctos optimates, satrapas etiā, amplissi-
mumq; senatum, & uniuersum populum in uniuerso orbe
terrarum, nec non & in posterum, nullo eorū quoquomo-
do licere, hoc aut confringere, uel in quoquo conuelli.

Quam æqua, q̄ religiosa adiuratio. Non secus, ac si lue-
pus per innocentiam, & fidem obtestatur, cæteros lupos,
atque pastores, ne oues quas sustulit, interque filios & ami-
cos partitus est, aut illi adimere, aut hi repetere tentent.

Quid tantopere extimescis Constantine? Si opus tuum ex deo non est, dissoluetur. Sin ex deo, dissolui nō poterit. Sed uideo uoluisti imitari Apocalypsim, ubi dicitur. Contesstor autem audienti omnia uerba prophetiæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta. At tu nunquam legeras Apocalypsim, ergo non sunt hæc uerba tua.

Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator extiterit, æternis condemnationibus subiaceat condemnatus, & sanctos dei apostolos Petrum & Paulum sibi in præsentia & in futura uita sentiat contrarios. Atque in inferno inferiori scilicet concrematus, cum diabolo & omnibus deficiat impijs.

Hic terror, atq; hæc cōminatio non Cæsaris aut secularis principis solet esse, sed priscorū sacerdotum, ac flaminū, & nunc ecclesiasticorum. Itaq; non est Cōstantini oratio hæc, sed alicuius clericuli stolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat scientis, saginati, & crassi, ac inter crapulam, interque feruorem uini, has scientias, & hæc uerba ructantis. Quæ non in alium transeunt, sed in ipsum conuertuntur auctorem. Primum ait æternis condemnationibus subiaceat. Deinde, quasi plus addi queat, alia addere uult, & post æternitatem poenarum, adiungit poenas uitæ præsentis, & cum dei condemnatione nos terreat, adhuc quasi maius quiddam sit, terret nos odio Petri, Cui Paulum cur adiungat, aut cur solum, nescio. Iterum solito Lethargo ad poenas æternas redit, ueluti non hoc ante dixisset. Quod si minæ hæc execrationesq; Constantini forent, inuicem execraret, ut tyrannū & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorē. Nūc quis existimat execrationē avarissimi hominis, & ritu histrionū uerba simulantis, ac sub persona Constantini alios deterrentis, hoc est apprie

hypocritam

Pagina
Quinta

hypocritam esse, si græcam uocem exquirimus, sub aliena persona abscondere tuam. Huius uero imperialis decreti paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandū corpus beati Petri posuimus. Carta ne, an membrana fuit pagina, in qua scripta sunt hæc? Tam & si paginam uocauimus alterā faciē, ut dicunt, folij, ueluti quinternio habet folia dena, paginas uicenas. O rē inaudita & incredibilē, cū essem adolescentulus, interrogasse me quendā memini, quis librū Iob scripsisset, cūq; ille respondisset, ipse Iob, tūc me subiunxisse, quo pacto igitur de sua ipsius morte faceret mentionem? Quid de multis alijs libris dici potest, quorū ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narrare potest id, quo non dum esset administratū, & in tabulis contineri id quod post tabularū, ut sic dicam, sepulturā factū esse ipse fateatur. Hoc nihil aliud est, q̃ paginā priuilegij ante fuisse mortuā & sepultā, q̃ natā. Nec tñ unq̃ a morte atq; sepultura reuersam, presertim anteq̃ conscripta esset, roboratam. Nec id unazantum, sed utraq; Cæsaris manu, & quid istud est, roborare illam, chirographo ne Cæsaris, an annulo signatorio? Magnum nimirū robur, maiusq; multo, q̃ si tabulis æreis mandauisset. Sed non est opus scriptura ærea, cum supra corpus beati Petri carta reponatur. Cur hic Paulum retices, qui simul iacet cum Petro, & magis custodire possent ambo, q̃ si afforet tātūmodo corpus unius? Videtis artes malitiarū nequissimi Sinonīs. Quia donatio Constantini doceri non potest, ideo nō in tabulis æreis, sed charteis priuilegium esse, ideo latere illud cū corpore sanctissimi apostoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili sepulchro inquirere, aut si inquireremus, carie absumptū putaremus. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe nondum in templo ubi nunc est, non in loco sane munito ac tuto. Ergo non illic Cæsar paginam collocasset. An beatissimo Siluestro paginam non credebat, ut parum sancto, parum cauto, parum diligentī? O Petre, o Siluester, o sancti

etæ Romanæ ec. pontifices, quibus oues domini cōmissæ
 sunt, Cur uobis cōmissam paginā nō custoditis? Cur a di
 neis illā rodī, aut cur situ tabescere passi estis? Opinor quia
 corpora quoq; uestra contabuerunt. Stulte igitur fecit Cō
 stantinus. En redacta in puluerem pagina, ius simul priuile
 gij in puluerem abiit. Atqui, ut uideamus, paginæ exem
 plar ostēditur. Quis ergo illam de sinu sanctissimi aposto
 li temerarius accepit? Nimirum aliquis antiquorū scripto
 rum debet afferri, nec posterior Constantini temporibus.
 At is nullus affertur, sed forte aliquis recens. Vnde hic ha
 buit? Quisquis enim de superiori ætate historiam textit;
 aut spiritu sancto dictante loquitur, aut ueterum scriptorū,
 & eorū quidem, qui de sua ætate scripserunt, sequitur au
 toritatem. Quare quicunq; ueteres non sequitur, is de illo
 rum numero erit, quibus ipsa uetustas præbet audaciā men
 tiendi. Q. si quo in loco ista res legitur, non aliter cum anti
 quitate consentit, q̃ illa glossatoris Accursij, de legatis Ro.
 ad leges accipiendas dimissis in Græciam, plusq; stulta nar
 ratio, cū Tito Liuo, alijsq; præstantissimis scriptoribus con
 uenit. Datū Romæ tertio Calen. Aprilis, Constantino Au
 gusto quarto consule, & Gallicano quarto consule. Diem
 posuit penultima Martij, ut sentiremus hoc factū esse, sub
 tempus sanctorū dierum, qui illo plerunq; tempore solent
 esse. Et Constantino quartū consule, & Gallicano quartū
 consule. Mirum si uterq; ter fuerat consul, & in quarto cō
 sulatu forent collegæ. Sed mirandum magis, Augustum le
 prosum elephantia, qui morbus inter cæteros, ut elephas
 inter beluas, eminet, uelle etiam accipere consulatum, cum
 rex Azarias simul ac lepra tactus est, in priuato se cōtinue
 rit, procuratione regni ad Ionathan filium relegata, ut fere
 omnes leprosi fecerunt. Quo uno argumento totum pror
 sus priuilegiū confutatur, profligatur, euertitur, ac nequīs
 ambigat, ante leprosum esse debuisse, q̃ consulem, sciat &
 ex medicina, paulatim hunc morbum succrescere, & ex no

historia

*est facta
 in fine Galli
 cano quarto
 consulatu
 consule, & con
 stantino in
 consulatu
 in collegio
 sub imperio*

data

*passada pri-
mae reuocata
ab eorum.*

titia antiquitatis, consulatum iniri Ianuario mense, magistratumque esse annuum. & hæc Martio proximo gesta referuntur. Vbi neque silebo, in epistolis scribi solere, datum, non autem in cæteris, nisi apud indoctos. Dicuntur enim epistolæ dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert, utputa tabellario, ut reddat, & in manum porrigat homini cui mittitur. Priuilegium autem, ut aiunt, Constantini, quod reddi alicui non debebat, nec dari debuit dici, ut appareat eum, qui sic loquutus est, mentitum esse, nec scisse fingere, quod Constantinum dixisse ac fecisse uerisimile esset. Cuius stultitiæ atque uesaniæ affines se ac socios faciunt, quicunque hunc uera dixisse existimant, atque defendunt. Licet nihil iam habeant quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste excusare possint. An honesta erroris excusatio est, cum patefactam uideas ueritatem, nolle illi acquiescere, quia nonnulli magni homines aliter senserunt? Magni inquit dignitate, non sapientia, nec uirtute. Vnde tamen scis, an illi, quos tu sequeris, si eadem audissent quæ tu, mansuri in sententia fuerint, an a sententia recessuri? & nihilominus indignissimum est, plus homini uelle tribuere quam ueritati, id est deo. Ita enim quidam, omnibus defectu rationibus solent respondere, cur tot summi pont. donationem hanc ueram esse crediderunt? Testificor uos, me uocatis quo nolo, & inuitum me male dicere summis pontifi. cogitis, Quos magis in delictis suis operire uellem. Sed pergamus ingenue loqui, quandoquidem aliter agi nequit hæc causa. Vt fatear eis ita credidisse, & non malitia fecisse, quid mirum si ista crediderunt, ubi tantum lucri blanditur, cum plurima, ubi nullum lucrum ostenditur, per insignem imperitiā credant? Nonne apud Aram cœli, in tam eximio templo, & in loco maxime Augusto, cernimus pictam fabulam Sibyllæ & Octauiani, ut ferunt, ex autoritate Innocentij tertij, hæc scribentis? Qui etiā deruina templi pacis, sub natale Saluatoris, hoc est in partu uirginis, scriptum reliquit. Quæ ad euertendam magis fidem.

quia falsa, q̄ ad stabiliendam, quia miranda sunt, pertinent.
 Mentiri ne ob speciem ueritatis, pietatis, audet uicarius ueritatis, & se scientem hoc piaculo obstringere? An nō mentit? Immo uero a sanctissimis uiris se, cū hoc facit, dissentire nō uidet? Tacebo alios. Hiero. Varronis testimonio uti, decē Sibyllas fuisse, quod opus Varro ante Augustum cōdidit. Idē de tēplo pacis ita scribit. Vespasianus & Titus Romae tēplo pacis edificato, uasa tēpli, & uniuersa donaria, in delubro illius cōsecrarūt, quae Græca & Ro. narrat historia. Et hic unus indoctus plus uult libello suo, etiā barbare scripto credi, q̄ fidelissimis ueterū prudentissimorū hoīm historijs. Quia Hieronymū attigi, nō patiar hāc contumeliā ipsius taēte praeteriri. Romae ex autoritate papae ostendit codex Biblicae tanq̄ reliquiae sanctorū, luminaribus semper accensis, quod dicūt scriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumentum? Quia multum, ut inquit Virgilius, est pictae uestis & auri. Resq̄ magis Hieronymi manu indicat scriptum non esse. Illum ego diligentius inspectum, cōperi scriptum esse iussu regis, ut opinor, Roberti, chirographo hominis imperiti. Huic simile est, quanq̄ decem milia huiusmodi Romae sunt, quod inter religiosa demonstratur in tabella effigies Petri & Pauli, quam Siluester Constantino, ab eisdem apostolis in somnis admonito, in confirmationē uisionis exhibuit. Non hoc dico, quia negem effigies illas esse apostolorum, utinamq̄ tam uera esset epistola, nomine Lentuli missa de effigie Christi, quae nō minus improbe ementita est, q̄ priuilegium, quod confutauimus. Sed quia tabella illa a Siluestro non fuerit exhibita Constantino. In quo non sustineo admirationem animi mei continere. Disputabo enim aliquid de fabula Siluestri. Quia & omnis in hoc quaestio uersatur, & mihi cum sermo sit cum pontificibus Ro. de pontifice Romano potissimum loqui decebit, ut ex uno exēplo, facile aliorū cōiectura capiat. Et ex multis ineptijs quae ibi narrantur, unā tantū de dracone attingā,

Sibyllae

Codex biblicae
 Romae
 in signa
 suis

Effigies
 Petri &
 Pauli.

Epistola
 Lentuli.

ut doceam Constantinū non fuisse leprosum. Etenim ge-
sta Siluestri ab Eusebio quodā græco homine, ut interpres
testatur, cōposita sunt, quæ natio ad mendacia semper p̄m-
ptissima est. Vt Iuuenalis Satyrica censura ait, Quicquid
Græcia mēdax audet in historia. Vnde draco ille uenerat?
Romæ dracones nō gignuntur. Vnde etiam illi uenenū?
In africa tantum pestiferi dracones, ob ardorem regionis,
esse dicuntur. Vnde præterea tantum ueneni? ut tam spa-
ciosam ciuitatem peste corrūperet, præsertim cū in tam alto
specu demersus esset, ad quem cētum quinquaginta gradib-
us descenderetur? serpentes, excepto forsan Basilisco, nō
afflatu, sed morſu uirus inspirant, atq; interimunt. Nec Ca-
to Cæsarem fugiens, cum tanta hominū manu, per medias
Africae arenas dum iter faceret, ac dormiret, ullum sociorū
ac comitum suorū, serpentis afflatu uidit extinctum. Neq;
illi populi ob id aerem sentiunt pestilentem. & si quid fabu-
lis credimus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, sine noxa
uulgo conspecti sunt, ac tacti. Adhuc quin eum Romani
potius occidissent. Nō poterant inquis. At multo grandio-
rem serpentem in Africa, ad ripam Bragadæ Regulus oc-
cidit. Hunc uero uel obstructo ore specus facile erat interi-
mere. An nolebant? Ita opinor pro deo colebant, ut Baby-
lonij fecerūt. Cur ergo, ut olim Daniel dicitur occidisse, nō
& Siluester hunc potius occidisset? Quin canabaceo filo
alligasset, & domum illam in æternū perdidisset? Ideo cō-
mentator fabulæ noluit draconem interimī, ne plane Dani-
elis narratio referri uideretur, quod si Hieronymus uir do-
ctissimus ac fidelissimus interpres, Apollinarisq; & Orige-
nes, atq; Eusebius, & nōnulli alij narrationem Beli fictā esse
affirmant, si eam Iudæi in ueteris instrumenti archetypo
non agnoscunt, id est, si doctissimi quicq; latinorum, plariq;
Græcorū, singuli Hebræorū, illam ut fabulā damnant ego
non hanc, adumbratam ex illa, damnabo, quæ nullius scri-
ptoris autoritate fulcitur, & quæ magistrā multo superas

stultitia: Nam quis beluæ domum subterraneam ædificauerat? Quis illic eā collocauerat, & ne prodiret atq; auolare (Volant enim dracones, ut quidam aiunt, & si alij negant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat? Quis foeminas, easq; uirgines, ac sanctimoniales descendere præceperat, nec nisi calēdis? An tenebat draco quis esset dies calendar: & tam parco, raroq; erat cibo contentus? Nec uirgines tam altum specum, tam immanem, & esurientem beluam exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco, ut foeminis, ut uirginibus, ut cibaria afferētibus. Credo etiā cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiam coibat? Nam & Alexāder, & Scipio ex draconis serpentisue cum matre cōcubitu geniti dicuntur. Quid de negato postea uictu? Non potius aut prodijisset, aut fuisset extinctus? O miram hominum dementiā, qui his anilibus deliramentis fidem habent. Iam uero q̄diu hoc factitātū est? Quando fuit ceceptum? Ante aduentum saluatoris? An postea? nihil horum scitur. Pudeat nos, pudeat harum neniarū, & leuitatis plursq; inimicæ. Erubescat Christianus homo, qui ueritatis se ac lucis filium nominat, proloqui, quæ non modo uera non sunt, sed nec uerisimilia. At enim inquiunt, hanc demones potestatem in gentibus obtinebant, ut eas dijs seruientes illuderent. Silete impudentissimi homines, ne dicam sceleratissimos, qui fabulis uestris tale semper uelamentū ob tenditis. Non desyderat synceritas christiana patrociniū falsitatis. Satis per se superq; sua ipsius luce ac ueritate defenditur, sine istis cōmentitijs ac præstigijs fabellis, in deum in Christū, in spiritū sanctū cōtumeliosissimis. Siccine deus arbitrio dæmonum tradiderat genus humanū, ut tam manifestis, tam imperiosis miraculis seduceretur? ut propemodum posset iniustitia accusari, qui oues lupis cōmiserat, & homines magnam errorū suorū haberent excusationem. Quod si tantum olim licebat dæmonibus, & nunc apud infideles uel magis liceret, quod minime uidemus. Nec ullæ

abeis huiusmodi fabulæ proferuntur. Tacebo de alijs p̄s-
pulis, dicā de Ro. apud quos paucissima miracula ferūtur,
eaq; uetusta atq; incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū terræ in
medio foro, cū se in eū Curtius armatū adactō equo immi-
sisset, iterū cōisse, inq; pristinā formā cōtinuo reuerisse. Itē
Iunonē monetā cū a quodā milite Ro. captis Veijs p̄ iocū
interrogata esset, an Romā migrare uellet, respōdisse uelle.
Quorū neutrū Titus Li. sentit, & prior autor & grauior.
Nā & hiatū p̄mansisse uult, nec tam fuisse subitum q̄ uetu-
stum, Et ante conditā urbē, appellatūq; Curtium lacū, q̄ in
eo delituisse Curtius Metius Sabinus, Romanorū fugiēs
impressionē. Et Iunonē annuisse, non respondisse. Adiectū
fabulæ postea, uocē reddidisse. Atq; de nutu quoq; palam
est illos esse mentitos, uel qd̄ motū simulachri, auellēbant
aut illud, interpretati sunt, sua sponte esse factum, uel qua la-
sciua hostilem, & uictā, & lapideā deam interrogabant, ea-
dem lasciuia annuisse sinxerūt. Tā& si Liuius inquit nō an-
nuisse, sed milites q̄ annuisset exclamasse. Quæ tñ boni scri-
ptores nō defendūt facta, sed dicta excusant. Nam prout
idem Liuius ait, datur uenīa antiquitati, ut miscendo huma-
na diuinis, primordia urbīū augustiora faciat. & alibi, Sed ī
rebus tā antiquis, si qua similia ueritati sunt, pro ueris acci-
piantur. Satis habet, hęc ad ostentationē scēne gaudētis mi-
raculis aptiora, q̄ ad fidem, neq; affirmare, neq; refellere est
operepretiū. Terentius Varro his duobus & prior, & do-
ctior, & ut sentio, grauior autor, ait triplicē historiā de lacu
Curtio a totidē autoribus proditā. Vnā a Procuro, quod is
lacus ita sit appellatus a Curtio, qui se in eū deiecit, Alterā
a Pilone, qd̄ a Metio Sabino, Tertiā a Cornelio, cuius rei so-
cium addit Luctatiū, qd̄ a Curtio cōsule, cui collega fuit M.
Genucius. Neque uero dissimulauerim Valeriū nō plane
posse reprehendī, quod ita loquatur, cum paulo post graui-
ter & seuerē subiiciat. Nec me præterit, de motu & uoce
deorum immortalīū, humanis oculis auribusq; percepto,

q̄ in ancipiti opinione aestimatio uersetur. Sed quia nonno-
ua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem autores uendicēt.
De uoce deorū dixit, propter Iunonem monetā, & propter
simulachrum Fortune, quod bis locutū fingitur his uerbis.
Rite me matronae uidistis, rite dedicastis. At uero nostri fa-
bulatores passim inducunt Idola loquentia, quod ipsi genti-
les & Idolorum cultores non dicunt, & syncerius negant,
q̄ Christiani affirmāt. Apud istos paucissima miracula, nō
fide autorum, sed ueluti sacra quadam ac religiosa uetusta-
tis cōmendatione nituntur. Apud istos recentiora quaedā
narrantur, quae illorū hoīes temporū nescierūt. Neq; ego ad-
mirationi sc̄tōrū derogo, nec ipsorū diuina opa abnuo, quū
sciā tantū fidei, quantū est granū sinapis, montes etiā posse
transfere. Immo defendo illa & tueor, sed misceri cū fabu-
lis nō sino. Nec psuaderi possum hos scriptores alios fuisse
q̄ aut infideles, qui hoc agerēt in derisum Christianorū. si
hēc figmēta, p̄ dolosos homines in manus imperitorū dela-
ta acciperentur pro ueris, aut fideles, habentes emulationē
dei, sed nō secundū scientiā, q̄ non modo de gestis sc̄tōrū,
uerū etiā dei genitricis, atq; adeo Christi improba quaedā &
pseudeuangelia scribere nō reformidarūt, & sūmus pont.
hos libros appellat apocryphos, Quasi nihil uitij sit, qd̄ eorū
ignoratur author, Quasi credibilia sint quae narrant, Quasi
sancta & ad confirmationē religionis pertinentia, ut iam nō
minus culpae sit penes hunc q̄ mala probat, q̄ penes illū qui
mala excogitauit. Nūmos reprobos discernimus, sepamus
abijcimus, doctrinā reprobā nō discernemus, sed retinebi-
mus: sed cū bona miscebimus: sed pro bona defendemus.
Ego uero ingenuam feram sententiā. Gesta Siluestri nego
esse apocrypha, quia ut dixi, Eusebius quidam fertur autor,
sed falsa atque indigna quae legantur existimo, cum in alijs,
tum uero in illo quod narratur de dracone, de thauri, de le-
pra, propter quā refutanda tanta repetij. Neq; enim si Naa-
man leprosus fuit, continuo & Cōstantinū leprosum fuisse

*Apocry-
phi*

*Gesta Syl-
uestri*

Cephas.

petrus.
petra.

Metropolis.

Imperator
græc.
&
latine.

dicemus. De illo multi autores meminerunt, de hoc princeps orbis terrarum nemo, ne suorum quidem civium scripsit, nisi nescio quis alienigena, cui non aliter est habenda fides, quam alteri cuidam, de uestibus intra nares Vespesiani nidificantibus, & de rana partu a Nerone emissa, unde Lateranum uocatum locum dicunt, quod ibi rana lateat in sepulchro. Quod nec uestes ipsæ, nec ranæ, si loqui possent, dixissent, nisi ad deos capitolinos hoc referunt, quasi illi loqui consueissent, & hoc fieri iussissent. Sed quid mirer hæc non intelligere pontifices, cum nomen ignorent suum? Cephas enim dicunt uocari Petrum, quia caput apostolorum esset, tamquam hoc uocabulum sit grecum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, & non hebraicum, sed potius syriacum, quod Græci κεφῆς scribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, non caput. Est enim Petrus & petra grecum uocabulum, stultetque per ethymologiam latinam exponitur petra, quasi si pede trita. Et metropolitani ab archiepiscopo distinguunt uoluntque illum a mensura ciuitatis dictum, cum graece dicatur non metropolis, sed μητρόπολις, id est mater ciuitatis siue urbis, & patriarcham quasi patrem patrum, & papam ab interiectione pape dictum, & fidem orthodoxam quasi recta gloria, & Simonem media correpta, cum legendum sit media longa, ut Platonem, & Catonem, ita legendum Simonem. Et multa similia, quae transeo, ne culpa aliquorum omnes summos pontifices uidear insectari. Hæc dicta sint, ut nemo miretur, si donationem Constantini commentitiam fuisse, papæ multi non potuerunt deprehendere, tametsi ab aliquo eorum ortam esse hanc fallaciam reor. At dicitis, cur Imperatores, quorum detrimento res ista cedebat, donationem Constantini non negant, sed fatentur, affirmant, conseruant? Ingens argumentum, mirifica defensio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? si de graeco, qui uerus fuit Imperator, negabo confessionem. si de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis nescit Imperatorem latinum gratis factum esse a summo pont. Vt opinor Stephano, qui grecum Imperatorem,

peratorem, q̄ auxilium non ferret Italiae, priuauit, latiusq̄
 fecit, ita ut plura Imperator a papa, q̄ papa ab Imperatore
 acciperet. Sane Troianas opes quibuldā pactionibus soli
 Achilles & Patroclus inter se partiti sunt. Quod etiam mi-
 hi uidentur indicare Ludouici uerba, cum ait, Ego Ludoui-
 cus Imperator Ro. Augustus statuo, & cōcedo, per hoc pa-
 ctum confirmationis nostrae, tibi beato Petro principi apo-
 stolorum, & per te uicario tuo, dño Paschali summo pont.
 & successoribus eius in perpetuum, sicut a praedecessori-
 bus nostris usq̄ nūc in uestra potestate & ditione tenuistis,
 Romanam ciuitatem, cum ducatu suo, & suburbanis, atq̄
 uiculis omnibus, & territorijs eius, mōtanis, atq̄ maritimis
 littoribus, & portubus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, op-
 pidis, ac uillis, in Thuscie partibus. & cetera. Tu ne Ludoui-
 ce cum Paschale pacisceris? Si tua, id est imperij Ro. sunt
 ista, cur alteri concedis? Si ipsius, & ab ipso possidetur, qd
 attinet te illa confirmare? Quantulū etiam ex imperio Ro.
 tuū erit, si caput ipsum imperij amisisti? A Roma dicitur
 Romanus Imperator. Quid cetera quae possides, tua ne an
 Paschalis sunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio
 Constantini, si ab eo pontifici donata tu possides. Si ualet,
 quo iure tibi Paschalis cetera remittit, retentis tantū sibi quē
 possidet? Id sibi uult tanta, aut tua in illum, aut illius in te de
 imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum appellas, qua-
 si quandam collusionem. Sed quid faciam inquires? Repe-
 tam armis quē papa occupat? At ipse iam factus est me po-
 tentior. Repetam iure? At ius meum tantum est, quantum
 ille esse uoluerit. Non enim hereditario nomine ad impe-
 rium ueni, sed pacto, ut si Imperator esse uolo, haec & haec
 inuicem papae promittam. Dicam nihil donasse ex imperio
 Constantinum? At isto modo causam agerem graci Imp.
 & me omni fraudarem imperij dignitate. Hac enim ratione
 papa se dicit facere Imperatorem me, quasi quendā uicarium
 & nisi promittam, non facturum, & nisi paream, me abdica-

*Confirmatio
 Ludouici*

K

De iure imperatoris

turum. Dñimodo mihi det, omnia fatebor; omnia paciscar.
Mihi tamen crede, si Romam ego aut Thufciā possiderem;
tantum abest, ut facerē, quæ facio, ut etiam frustra mihi Pa-
schalis donationis, sicut reor falsæ, caneret cantilenam. Nūc
concedo, quæ nec teneo, nec habiturum me esse spero. De
iure papæ inquirere non ad me pertinet, sed ad Constanti-
nopolitanum Augustum. Iam apud me excusatus es Lu-
douice, & quisquis alius Ludouici similis. Quid de aliorū
Imperatorū cum summis pontificibus pactione suspican-
dum est, cum sciamus quid Sigismundus fecerit, princeps
alioqui optimus & fortissimus, sed iam affecta etate minus
fortis. Quem per Italiam paucis stipatoribus septū in diem
uiuere uidimus, Romæ etiam fame periturum, nisi eū, sed
non gratis (extorsit enim donationem) Eugenius patiisset.
Is cum Romam uenisset, ut pro Imperatore Romanorum
coronaretur, non aliter a papa coronari potuit, q̃ ut Cōstan-
tini donationem ratam haberet, eademq; omnia de integro
donaret. Quid magis contrarium, q̃ pro Imperatore coro-
nari, qui Romæ ipsi renūciasset? & coronari ab illo, quem
& cōfiteatur, & quantū in se est, dñm Ro. imperij faciat?
ac ratā habere donationem, quæ uera si sit, nihil Imperatori
de imperio reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri fecis-
sent. Quo minus mirum, si papa sibi arrogat Cæsaris coro-
nationem, quæ populi Ro. esse deberet. Si tu papa, & potes
græcum Imperatorem priuare Italia, prouincijsq; occiden-
tis, & latinum Imp. facis, cur pactionibus uteris? Cur bo-
na Cæsaris partiris? Cur in te imperium transfers? Quare
sciat quisquis est Imperator Ro. me iudice, se non esse nec
Augustum, nec Cæsarem, nec Imperatorem, nisi Romæ im-
perium teneat, & nisi operam det, ut urbem Romam recu-
peret, plane esse periurum. Nam Cæsares illi priores, quorū
fuit primus Constantinus, nō adigebantur iusiurandū in-
terponere, quo nunc Cæsares obstringuntur, sed quantū hu-
mana ope præstari potest, nihil imminuturos esse de ampli-

tudine imperij Ro. eamq; sedulo adaucturos. Non ea re ta-
 men uocati Augusti, q; imperium augere deberet, ut aliqui
 sentiunt, latinæ linguæ imperiti. Est enim Augustus quasi sa-
 cer, ab auum gultu dictus, quæ in auspicijs adhiberi soles-
 bant, græcorumq; testante lingua, apud quos Augustus *ou-*
basos dicitur. Vnde Sebastia uocata. Melius summus pont.
 ab augēdo Augustus diceretur, nisi q; dum temporalia au-
 get, spiritualia minuit. Itaq; uideas, ut quisq; pessimus est
 summorum pontificū, ita maxime defendendæ huic dona-
 tioni incūbere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celestinū
 tubis parietī insertis decepit. Hic & de donatiōe Cōstantini
 scribit, & regem Franciæ priuauit, regnūq; ipsum, quasi do-
 nationem Constantini exequi uellet, ecclesiæ Ro. fuisse &
 esse subiectū iudicauit. Qd̄ statim successores eius Benedi-
 ctus & Clemēs, ut improbū iniustūq; reuocarunt. Verū qd̄
 sibi uult ista uestra pontifices Ro. sollicitudo, q; a singulis
 Imperatoribus donatiōe Constantini exigitis cōfirmari,
 nisi quod iuri diffiditis uestro? Sed laterē lauatis, ut dicūt.
 Nam neq; illa unq; fuit, & qd̄ nō est, confirmari nō potest,
 & quicquid donant Cæsares, decepti exemplo Constanti-
 ni faciunt, & donare imperium nequeūt. Age uero demus
 Constantinū donasse, Siluestrūq; aliquando possedisse, sed
 postea uel ipsum, uel aliquem ipsorū a possessione deiectū,
 loquor nunc de his, quæ papa nō possidet, postea loquar de
 his quæ possidet. Quid possum uobis magis dare, q; ut ea
 quæ nec fuerunt, nec esse potuerunt, fuisse concedam? Ta-
 men dico uos, nec iure diuino, nec iure humano, ad recupe-
 rationem agere posse. In lege ueteri hebræus supra sextum
 annū hebræo seruire uetabatur, & quinquagesimo quoq;
 anno omnia redibant ad pristinum dominū. Tempore gra-
 tiæ Christianus a uicario Christi, redēptoris nostræ seruitu-
 tis, premetur seruitio eterno? Quid dicam, reuocabitur ad
 seruitutem, postquam liber factus est, diuq; potitus liber-
 tate? Sileo q; sæuus, q; uehemens, q; barbarus dominatus

K ij

Augu'st' b
ou'basos

frequēter est sacerdotum. Quod si ante ignorabatur, nuper est cognitum, ex monstro illo, atq; portento, Ioanne Vitelesco Cardinale & patriarcha, qui gladiū Petri quo auriculā Malcho abscidit, in Christianorum sanguine lassauit, quo gladio & ipse periit. An uero populis Israel a domo Dauid & Salomonis, quos prophetae a deo missi unxerant, tamē propter grauiora onera desciscere licuit, factūq; eorū deus probauit, nobis ob tantam tyrannidem desciscere non licebit: ab his praesertim qui nec sunt reges, nec esse possunt, & qui de pastoribus ouium, id est animarū facti sunt fures ac latrones. Et ut ad ius humanū ueniam, quis ignorat nullū ius esse bellorum: aut si quod est, tandiu ualere, q̄diu possideas, quā bello parasti. Nam quū possessionem perdis, & ius perdidisti. Ideoq; captiuos, si fugerint, nemo ad iudicē repetere solet, etiam nec praedas, si eas priores domini receperint. Apes & quaedā alia uolucrū genera, si e priuato meo longius euolauerint, & in alieno defecerint, repeti nō queunt. Tu homines non modo liberum animal, sed dñm ceterorum, si se in libertatem manu & armis auferant, non manu & armis repetes, sed iure, quasi tu homo sis, illi pecudes. Neque est qd' dicas, Romani iuste bella nationibus intulerūt, iusteq; libertate illas exuerunt. Noli me ad istā uocare questionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quāq; nullum crimen tam graue esse potuit, ut aeternam mererentur populi seruitutem. Cum eo, q; saepe culpa principis, magniue alicuius in repu. ciuis bella gesserunt, & uicti immerita seruitutis poena affecti sunt. Quorū exemplis plena sunt omnia. Neq; uero lege naturę comparatum est, ut populus sibi populum subigat. Precipere alijs eosq; exhortari possumus, imperare illis ac uim asferre non possumus. Nisi relicta humanitate, uelimus ferociores beluas imitari, quę sanguinariū in infirmiores imperiū exercēt, ut leo in quadrupes, aquila in uolucres, delphinus in pisces. Verūtamen haec beluae nō in suum genus sibi ius uēdicant, sed inferius,

Quod quanto magis faciendum nobis est, & homo homi-
ni religioni habendus: quum, ut M. Fabius inquit, nulla su-
pra terras adeo rabiosa belua, cui non imago sua sancta sit.
Itaq; quatuor fere causæ sunt, ob quas bella inferuntur. Aut
ob ulciscendam iniuriam, defendendosq; amicos. Aut timo-
re accipiendæ postea calamitatis, si vires aliorum augeri sinā-
tur. Aut spe prædæ. Aut gloriæ cupiditate. Quarum prima
non nihil honesta, secunda parum, duæ posteriores nequaquam
honestæ sunt. Et Romanis quidem illata fuere frequenter
bella, sed postq; se defenderant, & illis & alijs ipsi intulerunt,
nec ulla gens est quæ ditioni eorum cesserit, nisi bello uicta, &
domita, quâ recte, aut qua causa, ipsi uiderint. Eos ego no-
lim nec damnare, tanq; iniuste pugnauerint, nec absoluerem
tanq; iuste. Tantum dicam, eadem ratione Romanos cæte-
ris bella intulisse, qua reliqui populi regesq;. Atq; ipsis qui
bello lacessiti uictiq; sunt, licuisse deficere a Romanis, ut ab
alijs dominis defecerunt. Ne forte, quod nemo diceret, im-
peria omnia ad uetustissimos illos, qui primi domini fuere;
id est, qui primi præripere aliena, referantur. & tamen me-
lius in uictis bello nationibus populo Ro. quâ Cæsaribus
remp. opprimentibus ius est. Quocirca si fas erat gentibus
a Constantino, & quod plus est, a pop. Ro. desciscere, pro-
fecto & ab eo ius erit, cuicumq; cesserit ille ius suum. Atq; ut
audacius agam, si Romanis licebat, Constantinum aut exige-
re ut Tarquinium, aut occidere ut Iulium Cæsarem, multo
magis eum, uel Romanis uel prouincijs licebit occidere, q-
in locum Constantini utcūq; successit. Hoc & si uerum, ta-
men ultra causam meam est, & idcirco me reprimere uolo,
nec aliud ex his colligere, quæ dixi, nisi ineptum esse, ubi
armorum uis est, ibi ius quemq; asserre uerborum. Quia qd
armis acquiritur, idem rursus armis amittitur. Eo quidem
magis, quod alia nouæ gētes, ut de Gothis accepimus, quæ
nunq; sub imperio Ro. fuerunt, fugatis ueteribus incolis,
Italiam & multas prouincias occuparunt, quas in seruitutem

tem reuocari, in qua nunq̃ fuerunt, quæ tandē æquitas esset
præsertim uictrices, & forte a uictis. Quo tempore, si quæ
urbes ac nationes, ut factum fuisse scimus, ab Imperatore
desertæ, ad Barbarorū aduentum necesse habuerunt, delige
re sibi regem, sub cuius auspicijs uictoriā reportarunt, nun
quid hunc postea a principatu deponerent? Aut eius filios
tum cōmendatione patris, tum propria uirtute fauorabiles
iuberent esse priuatos, ut iterū sub Romano principe essent
maxime cum eorum opera assidue indigerent, & nullū ali
unde auxilium sperarent? Hoc si Cæsar ipse, aut Constan
tinus, ad uitam reuersus, aut etiam Senatus populusq̃ Ro.
ad cōmune iudiciū, quale in Græcia Amphitrionū fuit, uo
caret, prima statim actione repelleretur, q̃ a se olim custode
desertos, q̃ tandiu sub alio principe degentes, q̃ nunq̃ alie
nigenæ regi subditos, q̃ deniq̃ homines libertati natos, & in
libertatem robore animi corporisq̃ assertos, ad famulatum
seruitiumq̃ reposceret. Ut appareat, si Cæsar, si po. Ro. a re
petendo exclusus est, multo uehemētius papam esse exclu
sum. Et si licet alijs nationibus, quæ sub Roma fuerunt, aut
regem sibi creare, aut temp. tenere, multo magis id licere
populo Ro. præcipue aduersus nouam papæ tyrannidem.
Exclusi a defendenda donatione aduersarij, quod nec unq̃
fuit, & si qua fuisset, iam tempore conditione intercidisset,
confugiunt ad alterū genus defensionis, & uelut relictā ur
be, in arcem se recipiunt, quam statim deficientibus ciba
rijs dedere cogentur. Præscripsit, inquiunt, Romana ecc
lesia in his quæ possidet. Cur ergo, quæ maior pars est, ea
reposeit in quibus non præscripsit, & in quibus alijs præ
scripserunt? Nisi id non licet alijs in hunc, quod huic licet
in alios. Præscripsit Romana ecclesia. Cur ergo ab Impera
toribus toties curat sibi ius confirmandum? Cur dona
tionem confirmationemq̃ Cæsarum iactat, si hoc unum
satis est? Iniuriā ei facis, si de altero quoq̃ iure non si
leas. Cur igitur de altero non siles? Nempe quia hoc sibi

non sufficit. Præscripsit Romana ecclesia, & quomodo potest præscripsisse, ubi de nullo titulo, sed de malæ fidei possessione constat. Aut si malæ fidei possessionem neges, profecto stultæ fidei negare non posses. An in tanta re, tamq; aperta excusata debet esse & facti & iuris ignorantia. Facit quidem, q; Romam provincialq; non dedit Constantinus, quod ignorare idiotæ hominis est, non summi pontificis. Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi, quod nescire uix Christiani est. Ita ne stulta credulitas dabit tibi ius in his, quæ si prudentior fores, tua nunquam fuissent. Quid? Nonne nunc saltem, postquam te per ignorantiam atq; stultitiam possedisse docui, ius istud, si quod erat, amittes? & quod incitiam male contulerat tibi, nonne id rursum cognitio bene adimet? Mancipiumq; ab iniusto ad iustum dominum reuertetur, fortassis etiam cum usufructu? q; si adhuc possidere pergis, iam incitiam in malitiam, fraudemq; conuersa est, planeq; effectus es malæ fidei possessor. Præscripsit Romana ecclesia. O imperiti, o diuini iuris ignari! Nullus quantumuis annorum numerus uerum abolere titulum potest. An uero captus ego a Barbaris, creditusque perijsse, post centum annos quibus captiuus fui, postliminio reuersus, paternæ hereditatis repetitor excludar? Quid hac re inhumanius? Atque ut aliquod afferam exemplum, num Iepthe dux Israel reposcentibus filiis Ammon, terram a finibus Arnon, usq; in Iabue, atq; in Iordanem, respondit præscripsit Israel iam per trecentos annos? An quod nunquam illorum, sed Amorreorum fuisset terra, quam reposcerent, ostendit? & hoc argumentum esse, ad Ammonitas illam non pertinere, quod nunquam intra tot annorum circulum repoposcessent? Præscripsit Romana ecclesia. Tace nepharia lingua. Præscriptionē, quæ sit de rebus mutis atque irrationabilibus, ad hominem transfers, cuius quo diuturnior in seruitute possessio, eo est detestabilior. Aues ac fere in se præscribi nolunt, sed quantolibet tempore pos-

sestæ, cum liberit, & oblata fuerit occasio, abeunt, homini
ab homine possessio non licet abire? Accipe, unde magis
fraus dolusq; quam ignorantia Romanor; pont. appareat,
utentiū iudice bello, non iure. Cui simile quiddam primos
pontifices, in occupanda urbe, cæterisq; oppidis, credo fe-
cisse. Parum ante me natum, testor eorū memoriā, qui in-
terfuerunt, per inauditum genus fraudis Roma papale ac-
cepit imperiū, seu tyrannidem potius, cum diu libera fuisset.
Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomine
par, si modo Bonifacij dicendi sunt, qui pessime faciunt, &
cū Romani deprehenso dolo apud se indignarētur, Boni-
facius papa, in morem Tarquinij, summa quæq; papauera
uirga decussit. Quod cum postea, qui ei successit, Innocen-
tius imitari uellet, urbe fugatus est. De alijs pontificibus
nolo dicere, qui Romam ui semper oppressam armisq; te-
nuerunt, licet quoties potuit rebellauit, ut sexto abhinc an-
no, cum pacem ab Eugenio obtinere non posset, nec pax
esset hostibus, qui eam obsidebant, & ipsa papam intra e-
des obsedit, non permissura illum abire, priusq; aut pacem cum
hostibus faceret, aut administrationē ciuitatis relegaret ad
ciues. At ille maluit urbē deferere, dissimulato habitu, uno
fugæ comite, q̄ ciuib; gratificari, iusta & æqua petētib;.
Quibus si des electionem, quis ignorat libertatē magis q̄
seruitiū electuros? Idem suspicari libet de cæteris urbibus
quæ a summo pont. in seruitute retinentur, per quem a ser-
uitute liberari debuissent. Longum esset recensere, quot ur-
bes ex hostibus captas, populus Rom. liberas fecit, adeo ut
T. Flammintus omnem Græciā, quæ sub Antiocho fuisset,
liberam esse, & suis uti legibus iuberet. At papa, ut ui-
dere licet, insidiatur sedulo libertati populorum. Ideoq; ui-
cissim illi quoq; oblata facultate (ad Bononiā modo respi-
ce) rebellant. Qui si quando sponte, quod euenire potest, ali-
quo aliunde periculo urgente, in papale imperium consen-
serunt, non ita accipiendum est, consensisse, ut seruos se fa-
cerent,

ēerent. Vt nūq̃ subtrahere a iūgo colla possent. Vt postea
nati non & ipsi arbitriū sui habeant. Nam hoc iniquissimū
foret. Spōte ad te summe pont. ut nos gubernes uenimus,
sponte nūc rursus abs te, ne gubernes diutius, recedimus.
si qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus datorū & ac
ceptorum. At tu gubernare inuitos uis, quasi pupilli simus
qui te ipsum forsitan sapientius gubernare possemus. Ad
de huc iniurias, quę aut abs te, aut a tuis magistratibus huic
ciuitati frequentissime inferuntur. Deum testamur, iniuria
cogit nos rebellare, ut olim Israel a Roboam fecit. Et quę
tanta fuit illa iniuria, quanta portio nostrę calamitatis, gra
uiora soluere tributa? Quid enim si remp. nostram exhau
rias? Exhaustisti. Si templa spolies? Spoliasti. Si uirginibus
matribusq̃ familię stuprū inferas? Intulisti. Si urbem san
guine ciuili perfundas? Perfudisti. Hęc nobis sustinenda
sunt? An potius, cū tu pater nobis esse desieris, nos quoq̃
filios esse obliuiscemur? Pro patre, summe pont. aut si hoc
te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, non
pro hoste atq̃ carnifice. Patrem agere aut dominū non uis,
sed hostem & carnificem. Nos scūitiem tuam, impietatēq̃
& si iure offense poteramus, tamen quia Christiani sumus,
nō imitabimur. Nec in tuum caput ultorē stringemus gla
dium, sed te abdicato, atq̃ summoto, alterū patrem domi
numue adoptabimus. Filij a malis parētibus e quibus ge
niti sunt, fugere licet, nobis a te, non uero patre, sed adopti
uo, & pessime nos tractante, non licebit? Tu uero, quę sa
cerdotij operis sunt, cura, & noli tibi ponere sedem ad aq̃ui
lonem, & illinc tonando fulgurantia fulmina in hunc popu
lum ceterosq̃ uibrare. Sed quid plura opus est in re aper
tissima dicere? Ego non modo Constantinum non donas
se tanta, non modo non potuisse Romanum pontificem in
eisdem præscribere, sed etiam si utrunq̃ esset, tamen utrūq̃
ius sceleribus possessorē extinctum esse contendo, cum ui
deamus totius Italię, multarumq̃ prouinciārum cladem,

L

ac uastitatem ex hoc uno fonte fluxisse. Si fons amarus est,
& riuus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio sancta non
est, nec massa. Ita e diuerso, si riuus amarus, fons obsiruens
est. si rami immundi, e radice uitium uenit si massa san-
cta non est, delibatio quoque abominanda est. An possumus
principatum potentiae papalis pro iure proferre, quem tan-
torum scelerum, tantorumque omnis generis malorum cerni-
mus esse causam? Quamobrem dico, & exclamo (neque enim
timebo homines, deo fretus) neminem mea aetate in summo
pontificatu fuisse, aut fidelem dispensatorem, aut prudentem,
qui tantum abest, ut dederit familiae dei cibum, & escam pa-
nis. Papa & ipse bella pacatis populis infert, & inter ciuita-
tes principesque discordias serit. Papa & alienas sinit opes, &
suas exorbet, ut Achilles in Agamemnonem *ἐν Ἀγαμέμνονι* *ἐκ*
στρέψῃ. Papa non modo remp. quod non Verres, non Catilina,
non quispiam peculator auderet, sed etiam rem ecclesiasticam,
& spiritum sanctum quaestui habet, quod Simon ille magus
detestatur. Et cum horum admonetur, & a quibusdam bo-
nis uiris reprehenditur, non negat, sed palam fatetur, atque
gloriatur, licere enim quauis ratione patrimonium ecclesie,
a Constantino donatum, ab occupantibus extorquere. Quasi
eo recuperato, religio Christiana futura sit beata, & non ma-
gis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibusque oppressa, si
modo opprimi magis potest, & ullus est sceleri ulterior lo-
cus. Ut igitur recuperet cetera membra donationis, male ere-
ptas a bonis uiris pecunias peius effundit, militumque eque-
stres pedestresque copias, quibus omnia infestantur, alit, Cum
Christus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moria-
tur. Nec intelligit, o indignum facinus, cum ipse secularibus
auferre, quae ipsorum sunt, laborat, illos uicissim, siue pessimo
exemplo induci, siue necessitate cogi, licet non est uera ne-
cessitas, ad auferenda quae sunt ecclesiasticorum. Nulla itaque
usquam religio, nulla sanctitas, nullus dei timor, & quod
referens quoque horresco, omnium scelerum impij hominis

nes a papa sumunt excusationem. In illo enim comitibus
que eius est omnis facinoris exemplum, ut cum Esaia, &
Paulo, in papam & papæ proximos dicere possumus, No-
men dei per uos blasphematur inter gentes. Qui alios do-
cetis, uolipsum non docetis. Qui prædicatis non iurandum,
latrocinamini. Qui abominamini idola, sacrilegium facitis.
Qui in lege & in pontificatu gloriamini, per præuaricatio-
nem legis deum uerum pontificem inhonoratis. Quod si po-
pulus Ro. ob nimias opes, ueram illam Romanitatem per-
didit, si Salomon ob eandem causam in idololatriam, amore
fœminarum lapsus est, nonne idem putamus fieri in summo
pont. ac reliquis clericis? Et postea putamus deum fuisse
permisurum, ut materiam peccandi Syluester acciperet. Non
patiar hanc iniuriam fieri sanctissimo uiro. Non feram hanc
contumeliam fieri pontifici optimo, ut dicatur imperia, re-
gna, prouincias accepisse, quibus renunciare etiam solent
qui clerici fieri uolunt. Pauca possedit Syluester, pauca cæ-
teris summi pont. quorum aspectus apud hostes quoque erat
sacrosanctus, ueluti illius Leonis, qui trucidæ barbari regis animum
terrui, ac fregit, quem Romane uires nec frangere nec terrere
potuerant. Recentes uero summi pont. id est diuitijs, ac de-
licijs affluentes, id uidentur laborare, ut quantum præci fuerunt
sapientes & sancti, tantum ipsi & impij sint, & stulti, & illorum
egregias laudes omnibus probris uincant. Hec quis Chri-
stiani nominis queat equo animo ferre? Verum ego in hac
prima nostra oratione nolo exhortari principes, ac populos
ut papam effrenato cursu uolitantem, inhibeant, eumque intra suos
fines consistere compellant, sed tantum admoneant, qui for-
sitaniam edoctus ueritatem, sua sponte, ab aliena domo in
suam, & ab insanis fluctibus, sæuisque tempestatibus in por-
tum se recipiet. Sin recuset, tunc ad alteram orationem mul-
to trunculentio rem accingemur. Utinam, utinam aliquando
uideam, nec enim mihi quicquam est longius, quam hoc uidere,
& præsertim meo consilio effectum, ut papa tantum uicarius

L ij

Christi sit, & non etiam Cæsaris. Nec amplius horiēda uox
audiatur, partes contra ecclesiam, ecclesia contra Perusinos
pugnat, contra Bononienses. Non contra Christianos pu
gnat ecclesia, sed papa. Illa pugnat contra spiritualia nequi
tiae in celestibus. Tūc papa & dicetur, & erit pater sanctius,
pater omniū, pater ecclesię, nec bella inter Christianos exci
tabit, sed ab alijs excitata, censura apostolica, & papali ma
iestate sedabit.

Dixi.